

ADNAN KADRIĆ
(Sarajevo)

DIVAN PJESNIKA MAHIRA
ABDULLAHA BOŠNJAKA
(1649-1710)

روزه داران محبت بر غذا بلمزنه در

”Oni koji se ustežu, poste od ljubavi, ne znaju prava hrana šta je”
(Mahir Bošnjak, *Divan* 60a)

Valorizacija rukopisne zaostavštine naših ljudi na orijentalnim jezicima podrazumijeva vrlo studiozno znanstveno izučavanje važnijih djela iz određene oblasti. Pošto je faza prikupljanja biografskih podataka o bosanskim autorima na orijentalnim jezicima već daleko odmakla, u prvi plan dolazi proučavanje sadržaja djela spomenutih autora. U našem radu samo ćemo se kratko osvrnuti na sadržaj sredenog Divana pjesama Mahira¹ Abdullaha Bošnjaka (1649-1710).²

1. ŽIVOT I DJELO MAHIRA ABDULLAHA BOŠNJAKA

Mahir Bošnjak je rođen 1649. godine. Potječe iz ugledne porodice sarajevskih šejhova i alima.³ Otac mu je bio Bešir-efendija, djed šejh Muhjuddin, a pradjed Velijudin-efendija Bošnjak. Nakon stjecanja osnovnog obrazovanja u Bosni i ulemanskog statusa, odlazi u Carigrad 1680. Tu je nakratko bio mularim, čekajući namještenje, kod Mehmeda Šabanovića iz Nevesinja, poznatog muderrisa u Sulejmaniji medresi. Mahir i Mehmed Šabanović zajedno odlaze u Mekku da obave hadž. Slijedeći tragove svog mecene, i Mahir se počinje baviti profesurom po poznatijim medresama u Istanbulu. Godine 1693. (1105.

- 1 Pjesnik Mahir, poznat i kao ”mekanski kadija Mahir Abdullah ef. Bošnjak”, znanstvenoj je javnosti predstavljen posredstvom tezkira i sličnih ”biografskih” studija, kao što je studija Safvet-bega Bašagića i slične monografije. U našem skromnom osvrtu želimo skrenuti pažnju na sadržaj Mahirova Divana, ponajprije zbog raznolikosti poetskih formi u njemu, među kojima se, sa fenomenološkog aspekta, ističu museddesi koji svojom brojnošću (21 museddes) zaslužuju posebnu pažnju ne samo u divanskoj poeziji kod nas nego i u svijetu.
- 2 Rad je dio obimnije studije *Bosnalı Mahir: Dîvân. Tenkidli Metin ve Tahlili* (hazirlayanlar: Adnan Kadrić & Ayşe Saraç).
- 3 Kadić, *Zbornik*, V, 183, 188-189.

h.g.) kraće vrijeme ostaje bez posla. Nije odmah uspio ući u Arz-efendijinu medresu. Godine 1694. (1106. h.g.) ukazana mu je počast mjestom u Šah-kul medresi. Za muderrisa u Mula Gurani medresi postavljen je 1695. godine (1107. h.g.). Iste godine u junu (zul-kadetu) stiže do čuvenog Sahn-i semana. Te godine profesorska počast mu je ukazana i u medresi šejhu-l-islama Minkari-zade efendije. U zul-kadetu iste godine dobija počasno mjesto u Sulejmaniji medresi. U julu 1697. godine (muharremu 1109. h.g.) postao je mula (glavni kadija) u Solunu. Nakon 14 mjeseci, 1699. godine (1111. h.g.) svoju kadijsku nadležnost, osim u Edirnama, ima i u Galati. Opet kraće vrijeme ostaje bez posla. Godine 1703. (1115. h.g.) dobio je arpaluk u kadiluku Biga, a u februaru 1704. godine (ševvalu 1115. h.g.) u kadiluku Cisir-i Ergene (**Uzun Köprü**), centralnom kadiluku Vilajeta Edirne.⁴ Godine 1704. (1116. h.g.) Mahir Bošnjak dobija mjesto kadije u Mekki. U nekim primjercima njegova sačuvanoga divana pjesama uz njegovo se ime obavezno dodaje i izraz "kadija u Mekki *Časnoj / Kadi bi-Mekke el-Mükerreme*". Nakon povratka iz Mekke, godine 1706. (1118. h.g.), dobija namještenje kao kadija Rodosa. Naredne, 1707. godine (1119. h.g.) pridodati su mu kadiluci oko Foče (u Sandžaku Saruhan oko Manise). Nakon toga, 1708. godine (1120. h.g.) prebačen je na mjesto glavnog kadije (mule) u Kajseriju, a 1709. godine (1121. h.g.) je prebačen na mjesto kadije u Ajntabu.⁵ Umro je od dizenterije 6. oktobra 1710. godine (12. šabana 1122. h.g.) u Ajntabu (Gaziantepu), ostavljajući iza sebe *Divan* u stihovima i krasne stilizirane epistole (*inša*) u prozi (*1122 Şa'bānîñ on ikisinde fevt oldı, şî'r ü inşā sāhibi, dervîş nihād olub Dîvānı vardır*; سجل عثمانی /SO:III:371). Ukopan je u prostoru lokalne mevlevihane u Ajntabu (Gaziantep).

Vrijeme u kojem je živio Mahir Bošnjak poznato je po velikom broju pjesnika, osobito u vrijeme sultana Mustafe II.⁶ U to vrijeme, osim Mahira Bošnjaka, na javnoj kulturnoj sceni od divanskih pjesnika Bošnjaka srećemo Sulejmana Mezakiju, Abdulkerima Sami'ija, **Vusletiju Ali-bega Pašića, Zariju**

4 Spjevavši nekoliko kasida i gazela sultanu Mustafi Drugom, dobio je niz povlastica u društvenom životu i stekao zavidan ugled i status u visokim krugovima.

5 Podaci su preuzeti iz djela *مجمع شعرا و تذکره ادبا*, čiji je autor Mehmed Siraceddin (1907:152). Preuzeto iz djela *تاریخ انوری* (M. E. Kadić V:189-190).

6 To je vrijeme neiskusnih i slabih sultana, kad snaga i autoritet Imperije slabi. Pokvarenost u društvu se širi. U vrijeme sultana Murata IV malo se popravlja situacija, ali se u visokim slojevima javlja mito i potkupljivost. Posljedice pokvarenosti kod podanika iskazuju se kroz drumska razbojništva i otimačine. U vrijeme Čuprilića Mehmed-paše i Fazila Ahmed-paše smiruju se neke pobune po Anadoliji. Potpisan je mir sa Austrijom, a 1672. počinje rat sa Poljskom, zauzeti su Kamenica i neki krajevi u Ukrajini. Nakon četiri godine rata potpisan je mir sa Poljskom. Nakon bitke kod utvrde Čehrin potpisan je mir sa Rusijom. Za vrijeme svih tih ratova u 17. stoljeću na Dvoru su određene skupine ljudi pravile različite intrige i spletke. U periodu takve oslabiljenosti Dvora dolazi do druge opsade Beča 1683. i povlačenja, koje se završilo potpisivanjem Karlovačkog mira 1699. Mahir je živio u tom burnom periodu i dočekao vlast nekoliko sultana: Mehmeda IV (1648-1687), Sulejmana II (1687-1691), Ahmeda II (1691-1695), Mustafe II (1695-1703) i Ahmeda III (1703-1730).

Užičanina, Ahmeda Rušdija, Zekerijaa Sukeriju iz Sarajeva, Sabita Alaudina Užičanina i druge.

Divanska poezija u drugoj polovici 17. stoljeća, crpeći poetsku inspiraciju u vjerskim i mističkim simbolima, kao i u drevnoj orijentalnoj mitologiji, gotovo da nije imala velikih inovatora sve do javljanja refleksivno-filozofskog pravca (*hikemī šiir*), koji je slijedio i Sabit Alaudin Bošnjak. Sa Nefijem (umro 1635.) kasida dobija svoju puninu i zrelost forme, osobito u panegiričkom i satiričkome stilu. Njega su slijedili Sabri (u. 1648.), Naili (u. 1666.), a kasnije Nabi (u. 1712.), Nedim (u. 1730.) i Šejh Galib (1799.). Ubacivanjem naglašenijih motiva materijalne, konkretne ljubavi, Šejhulislam Jahja (u. 1643.) u gazelima se približava poetskome umijeću pjesnika Bakija (u. 1600.). Najzanimljiviji lik je ipak bio Šejhulislam Bahaji (u. 1653.), koji je dostigao pravo poetsko majstorstvo u pisanju gazela, osobito ljubavnih. U 17. st. prevladava stil "sebk-i hindi", koji se pod utjecajem indijske poezije razvija prvo u Perziji i dostiže formu zrelosti kod Urf-i Širazija, Nazira Talib-i Amulija, Kelimija, Kašanija, Saiba Tebrizija, Fezija Hindija itd. Saib Tebrizi se smatra utemeljiteljem spomenutog stila u perzijskoj književnosti. Pjesme u navedenom stilu imaju vrlo općenito i široko značenje, koje katkada doseže granice nerazumljivosti zbog nevezivanja za jedan konkretan predmet ili temu opisa. Stoga se povezanost bejtova u gazelima osjeti uglavnom u nekom općem značenju. Zbog siline uopćavanja konkretnih pojmova, pjesme u spomenutom stilu znaju često biti vrlo zamršene i nejasne. Dakako, treba imati na umu da se i kod tipičnih predstavnika navedenog stilskog pravca u divanskoj poeziji često ne koriste ista sredstva uopćavanja i slikovitog univerzalnog izražavanja, niti u svim pjesmama niti u istoj mjeri. Iako je navedeni stilski pravac u divanskoj poeziji na osmanskom težio izrazito naglašenom slikovitom izrazu i neobičnim konstrukcijama, opća mjesta i simboli toliko su već bili apstrahirani i konvencionalizirani da su mnogi pjesnici spomenutoga pravca katkada i svjesno težili pojednostavljivanju vlastitih pjesama kako bi dobili na svježini i razumljivosti stihova. Takav je slučaj i sa pojedinim pjesmama Sulejmana Mezakije iz Čajniča. Druga temeljna nakana "uopćavanja poetskog opisa" u navedenom stilu mogla bi se tražiti u želji da se neke životne istine "ovjekovječe visokom stiliziranošću stiha". I kroz opis prirode i kroz opis unutarnjih osjećanja nastoji se predočiti kakva trajna životna istina. Takve visokostilizirane opće motive nalazimo i kod Zekerijaa Sukerije iz Sarajeva i Sahafa Mostarca. Kod Ahmeda Taliba Bošnjaka srećemo se sa malo jednostavnijim sredstvima izražavanja, ali su tendencije opisa vrlo slične. U poeziji sarajevskog kadije Abdulkerima Sami'ija nalazimo do kraja naglašenu formalno-jezičku stilizaciju, kako u opisima vlastitoga stanja tako i u opisima nekih općih mjesta u divanskoj poetskoj tradiciji. Kod Mahira nalazimo gotovo sve osobine "sebk-i hindi" stila, ali i začudnu jednostavnost jezičkog izraza, osobito u panegiričkim kasidama i gazelima opće tematike. Međutim, ono što smatramo također važnim za

napomenuti pri proučavanju pjesničkog lika Mahira Bošnjaka jeste njegovo eksperimentiranje u određenim poetskim vrstama. Možemo slobodno reći da je malo divana u divanskoj poeziji općenito u kojima je neki pjesnik poklonio toliko pažnje museddesima, bez obzira da li oni bili pisani u formi terdži-i benda ili terkib-i benda. No, bez obzira na sve to, Mahir je ostao relativno neistražen u divanskoj poeziji i kod nas i u svijetu.⁷ Ali, iako je u kasidama preferirao panegirički stil, u njegovim gazelima moguće je uočiti pravo bogatstvo stilskoga izraza, te zaslužuje posebnu pažnju i sa tog aspekta. Radi se o prilično obrazovanom pjesniku koji je uspješno ovladao jezikom i pjesničkim tehnikama pisanja poezije u aruz-metru. Nimalo ne zaostaje za više poznatijim divanskim pjesnicima svog vremena.

Pri pisanju poezije Mahir slijedi velike klasike poezije na osmanskome, kao što su Baki i Zati, uključujući i pjesnike Vejsija, Hajlija i Mehmed Rami-paša.⁸ Našu pažnju posebno privlači Mahirova vezanost za balkanske pjesnike, a osobito bosanske pjesnike na osmanskome jeziku. Potvrdu takve vezanosti za "rumelijske pjesnike" (شاعران رومی) nalazimo i u sljedećem distihonu gazela⁹ (MD:65b):

- 7 Po našem mišljenju, Mahir je ostao u sjeni pjesnika suvremenika uglavnom zato što relativno kasno piše kaside a u tarihima ne opjevava neke prilično značajne događaje svog vremena.
- 8 a) BAKI: U jednoj kasidi Mahir kaže (DM:17a): Peyrev olan h̄azret-i ustād-ı Bākīya benim > İsterim "unkārımızdan ben de bulam istihār – *Ja sam onaj koji stoji do časnog učitelja Bakija / Želim od cara našega da slavu dosegnem i ja.*
- b) ZATI: Zātī ve Bākī k̄almadı dār-ı gurūrda > Gitdi ma'ārif-i ehliniñ a'lā erenleri (DM:85a) – *Ne ostadoše Zati i Baki u ovom svijetu prijekare, uobraženosti / Odoše ljudi tajne spoznaje, najveći mistici posvećenosti.*
- c) VEJSI: Siyeh-kāse sipihriñ görmedim raṭl-ı girānīn > N'ola bir kerre görsem bārī vaḫt-i şādmanīn // K̄ulaḫ ṭut rüzgārīñ Māhir-āsā nūkte-dānīn > Gelür bu bezme bir sākī alursan dost-kānīn // Bu mātem-hāne ey VEYSİ serāy-ı sūr olur bir gün (DM:52b) – *Ne vidjeh čašu do vrha punu od crne posude neba > Šta god da bude, da mi je bar jednom doživjeti vrijeme slavja // Pažljivo slušaj vesele poput Mahira dosjetke vjetra > Na skup će doći peharnik jedan, ako prihvatiš čašu ikrama njegova // Ova kuća žalosti, o Vejsi, dvorcem će unutarnjim postati, jednoga dana.*
- d) HAJLI: Siḫr-i ḫelāl olurdi yine şi'ri Māhiriñ > Böyle nazīre bir ğazel-i muḫkem eyleseñ // HAYLİ EFENDİ h̄azret-i ustād gül anuñ > Zaḫm-ı derūna şi'rini bir merhem eyleseñ (DM:70b) – *Opet bi Mahirova poezija postala halal carolijom > Ako bi kao naziru ti gazel snažni sačinio // Hajli Efendija, časni učitelj, ružom njegovom bi postao > Ako bi za srčanu ranu poeziju njegovu mehlemom učinio.*
- e) MEHMED RAMI-PAŠA: Māhire hātif ḫudsī didi tāriḫ-i ḫudūm > مزده نه مصره وزير اولدی محمد پاشا /1116/ (DM:87a) – *Mahiru sveti glasnik-melek izdaleka tarih kaza > Kakav muštuluk za Misir – vezirom postade Mehmed-paša! Osim navedenih pjesnika, ne treba zaboraviti da je najčešće spominjano ime u Mahirovom Divanu zapravo ime sultana Mustafe II (1664-1703), koji je također bio pjesnik i pjevao je pod dva mahlasa: Meftūnī, odnosno İkbālī.*
- 9 Gazel je ispisan u varijabilnom remel-i medžzuv-i mahzuf metru, od po 14 i po 15 slogova: Fā 'ilātūn Fā 'ilātūn Fā 'ilātūn Fe 'ilūn /15/ (- * - - * * - - * * - - * * -) ili Fā 'ilātūn Fā 'ilātūn Fā 'ilātūn Fa 'lūn /14/ (- * - - * * - - * * - - -).

Sürme-i āvāze-i nazmımla ey Māhir bu dem >
ŞĀ‘İRĀN-I RŪMĪ hamuṣ itmek ister [gelmez]

*Slavnom surmali poezijom mojom, o Mahire, ovo vrijeme
Ne izgleda da želi ostaviti bez riječi pjesnike rumelijske.*

Povezanost Mahira Bošnjaka sa nekim našim pjesnicima koji su živjeli u njegovo vrijeme više je nego očita, kako slijedi:

a) SULEJMAN MEZAKI IZ ČAJNIČA

Povodom smrti pjesnika Sulejmana Mezakije iz Čajniča, Mahir je napisao tarih / kronogram u metričko-stilskom obrascu *hezедž-i mahzufu* (*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün*), sa tri stope i 11 slogova (* - - - / * - - - / * - - -), i ubilježenom godinom smrti u posljednjem distihonu:

برى كدى ديدى تاريخ آنگ
(1087) چكلى بزم دنياډن مذاقى

Biri geldi didi tārīhin anuñ >
Çekildi bezm-i dünyādan Mezāķī (1087)

*Neko dođe, tarih-pjesmu mu izreče
Sa skupa dunjalučkoga Mezaki se povuče* (1087. h.g. /1676. g.)

b) SABIT ALAUDIN BOŠNJAK

Bez sumnje, Mahir se u Carigradu sretao sa rođakom Sabitom Užičani-
nom, s kojim je bio vršnjak, pohađajući gotovo iste stručne škole. Gotovo isti
im je i životni put u periodu studiranja i pripremanja za kadijski i profesorski
posao. Sabit mu je spjevao i jedan gazel (KSa:66b),¹⁰ u *hezедž-i sahih* metru,
šesnaestercu (*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün / * - - - * - - - * - - - * - - -*
- - -) sa sedmofonemskom međudistihonskom ”jek-aheng-monorimom” -*m*
gelmez, koji glasi:

المدن كلسه بر دامانن اوپسم كل دپسم كلمز نيچون حوض دروندن ديده به آب ندم كلمز آياق بصمز بو بزمه شهنهء بدخوى غم كلمز نيچون ساقيلر استقبالمه بر قچ قدم كلمز الگدن بر هنر اى اختر چرخ ستم كلمز بو شعر دلپذيرك ثابتا پارانہ كم كلمز	اياغن چكلى بزمه ء غيرى اول گلغنه فم كلمز بوز لمشدر كى فسقيهء فيضكده مجراسى كوگلدن وهمى قالدرد ساقيا رطل كران آسا اوجاغن اسكسى يم بنده وار دقچه خراباته پياپى سنگ غدر اتمقندن اوزگه جام اميده ينه ماهر افندى سمتنه بيرولك ايتمش سن
---	--

10 *Külliyât-ı Sâbit Bosnevî*, L. 66b (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ‘Məhəmməd Füzuli’ – Əlyazmalar İnstitutu. M. 25/9942).

Ayağın çekdi bezme ğayri ol gül-ğonca-fem gelmez >
 Elümden gelse bir dāmānın öpsem gel disem gelmez
 Bozulmuşdur gibi fişkıyye-i feyzüñde mecrāsı >
 Niçün havz-ı deründan dīdeye āb-ı nedem gelmez
 Göñülden vehmi kıaldur sākīya raṭl-ı girān-āsā >
 Ayağ başmaz bu bezme şaḥne-i bed-ḥoy-ı ğam gelmez
 Ocağın eskisiyüm ben de varduqça ḥarābāta >
 Niçün sākīler istiḳbālüme bir kaç ḳadem gelmez
 5 Pey-ā-pey seng-i ğadr atmağdan özge cām-ı ümmīde >
 Elüñden bir hüner ey aḥter-i çarḥ-ı sitem gelmez
 Yine MĀHİR EFENDİ semtine peyrevlik itmişsin >
 Bu şî‘r-i dil-pezīrün Sābitā yārāna kem gelmez

*Odustajući od skupa za piće više ta usta kao ruža raspupala ne dolaze
 Ako se prilika ukaže da joj skute ljubim i kažem li – dođi, ona stići neće*

*Kao da je u vodokoku milosti tvoje pokvaren mlaz vode
 Zašto iz zdenca duše voda pokajnica u oko ne stiže!?*

*Od srca strah diži, o peharniče, kao što se pehar napunjen diže
 Gdje noga ne doseže, na skup ovaj, stražar neodgojeni brižni ne stiže*

*A ja jesam onaj stari u družini čim stignem do krčme tajne spoznaje
 Zašto se, o peharnici, nekoliko koraka do moje sreće ne ide!?*

*Zbog stalnog bacanja kamena nepravde, na odabranu čašu nade
 Od ruke ti nijedna vještina ne ide, o zvijezdo kobne sudbine*

Ti si opet prema Mahir-efendijinome kvartu slijedio tragove.

O Sabite, ova tvoja poezija srcu mila, do prijatelja, krnjava ne stiže

U Mahirovu gazelu sa rimom na istu riječ (*gelmez*) srećemo bejtove koji pokazuju izvjesnu podudarnost sa nekim bejtovima iz Sabitova gazela. Navest ćemo samo dva završna distihona iz tog Mahirovog gazela (DM:66b):

قنى ماهرله طرح بزم الفت اينديگ دملر	دم اولمز كيم افندم خاطره اول اسكى دم (كلمز)
كلنلر بزم حلّ و عقده كوروشعله پپرورد	نه حالتدر كه برصاحب نظر اهل كرم كلمز

Ḳanı Māhirle ṭarḥ-ı bezm ‘ūlfet itdigūñ demler >
 Dem olmaz kim efendim ḥātrā ol eski dem [gelmez]

Gelenler bizim ḥalle ü ‘uḳde gever ü şu‘le peyrevdir >
 Ne ḥāletdür ki bir şāḥib-i naẓar ehl-i kerem gelmez

*Gdje su vremena što ih s Mahirom provede ti, priređujući skupove
O moj efendija, vrijeme nije ono što je za sjećanje, staro vrijeme ne
stiže*

*Sve što dolazi naše je razrješenje i upetljavanje – voda i vatra se druže
A kakvo je to stanje – da onaj što razumije i plemenit je ne dolazi, ne
stiže!?*

Mahir aludira na "staro vrijeme" u pretposljednem distihonu (*ol eski dem – staro vrijeme*), a Sabit kaže "u odžaku/ družini ja sam onaj stari" (4. bejt – *ocağın eskisiyim*). Dakako, sličnost može biti i slučajna. U kadijskim krugovima Sabita su oslovljavali i kao "Sabit Efendi". Ono što je sigurno jeste da je Sabit napisao gazel u čast Mahiru Abdullahu, a prateći ukupno značenje spomenutoga Mahirova gazela i Sabitova gazela, sasvim je jasno da se ta dva gazela na neki način nadopunjuju. Dijalog koji u gazelima prepoznajemo mogao bi se predočiti na sljedeći način: Mahir pita: *Gdje su vremena što ih s Mahirom provede ti, priređujući skupove!?* – *Çamı Māhirle ʔarḥ-ı bezm ‘ūlfet itdigiñ demler*), Sabit odgovara: *A ja sam opet onaj stari u družini čim stigнем do krčme tajne spoznaje... – (Ocāğūñ eskisiyüm ben de vardukça ḥarābāta)*. Mahir uzvikuje, aludirajući na Sabita, žaleći se: *A kakvo je to stanje da onaj što razumije i plemenit je ne dolazi, ne stiže!?* – Ne ḥāletdür ki bir şāhib-i naẓar ehl-i kerem gelmez. A Sabit odgovara: *Ti si opet prema Mahir-efendijinome kvartu slijedio tragove / O Sabite, ova tvoja poezija srcu mila, do prijatelja, krnjava ne stiže – (Yine Māhir Efendi semtine peyrevlik itmişsin / Bu şî‘r-i dil-peziürñ Şābita yārāna kem gelmez).*

c) VUSLETI ALI-BEG PAŠIĆ

U jednoj rubajiji posvećenoj Vusletiju Ali-begu Pašiću (Der-Ḥaḳḳ-ı Vuşleti – DM:84b-85a), Sabitovu rođaku, Mahir Abdullah piše:

قبض ايدي مرادك عجب اسهال اولدك ميدان وفاده هله رمال اولدك	<u>در حق وصلتى</u>	كه برش و كه افيونه كه ميال اولدك آثار غزانامه بديد اولمدى آخر
--	--------------------	--

Geh bereş geh efyūna geh meyyāl olduñ >
 Ẕabz idi murādīñ ‘aceb ishāl olduñ
 Āşār-ı Gazā-nāme bedīd olmadı āḥar >
 Meydān-ı vefāda hele remmāl olduñ

*Sad za opijumom sad za afjonom u ovisnost ti pade
Tvoja želja sve obuze, čudno si osjetio rasterećenje*

*Tragovi, djela "Gazaname" ne pojaviše se kasnije
Prorok na pijesku, na megdanu pouzdanosti ti postade.*

U navedenim stihovima Mahir Bošnjak piše o gazanami Vusletija Ali-bega Pašića "Ġazā-nāme-i Ćehrīn" napisanoj povodom osvajanja utvrde Ćehrin 21. augusta 1678. godine, nakon 33 dana osvajanja. Djelo ovog našeg pjesnika ima 3102 distihona/bejta, odnosno 6204 stiha.¹¹ Na navedeno djelo Ali-bega Pašića Vusletija poetske osvrte pišu tri naša pjesnika: Sabit Alaudin Bošnjak, Mustafa Zari Užičanin i Mahir Bošnjak. Osim toga, usporedbom Mahirova *Divana* sa ostalim divanima iz perioda Mahirova života moguće je otkriti i druge utjecaje na njegovu poeziju.¹² Takve studije su poželjne za temeljitije osvjetljavanje pojma kulturološko-poetske simboličke intertekstualnosti divanske poezije Bošnjaka na osmansko-turskom jeziku.¹³

2. SADRŽAJ DIVANA MAHIRA ABDULLAHA BOŠNJAKA

Dosad poznati rukopisi *Divana* Mahira Bošnjaka nalaze se u sljedećim rukopisnim zbirkama:

- 1) Süleymaniye Ktp. (Lala İsmail) – 482;
- 2) Süleymaniye Ktp. (Fatih) – 3868;
- 3) İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 744;
- 4) İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 759;
- 5) İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 3666.

Rukopis u Biblioteci Istanbulskog univerziteta pod brojem T.759/1 ima najviše gazela (246), rubajia (19) i mufreda (27), ali zato na 58 lista bilježi samo 1 kasidu, 1 muhammes i 8 tariha. U istoj biblioteci pod brojem T.4666/1 nalazi se Mahirov *Divan* sa 114 gazela i dva tariha, uključujući i 1 museddes. Pri pisanju ovog rada oslanjali smo se na rukopis u Sulejmaniji biblioteci u

11 Vidi detaljnije: *Semendire Alay Beyi Vuslati Ali Bey, Ġazā-nāme-i Ćehrīn* (hazırlayan: Mustafa İsen – İsmail Hakkı Aksoyak), Ankara, 2003.

12 Moguće je, također, na osnovu Rušdijevih tariha povući neke paralele sa Mahirovim tarihima.

13 S obzirom na tzv. intertekstualnu razinu proučavanja naše divanske poezije na osmanskom jeziku, može se slobodno reći da se poezija Mahira Bošnjaka, Derviš-paše Bajezidagića, Sabita Užičanina, Sahafa Mostarca, Feriduna Bošnjaka, kao i svih ostalih naših divanskih pjesnika, zapravo razvija na istoj poetsko-simboličkoj kulturološko-civilizacijskoj matrici. Tačnije, kulturološki ambijent poezije Bošnjaka na orijentalnim jezicima u osmanskom periodu predstavlja neku vrstu integralnog "makroteksta", koji se sastoji, između ostalog, i od pojedinačnih autoriziranih djela (mikrotekstova). U književnosti sa tako razvijenim stupnjem simboličke šabloniziranosti simboli se zapravo i ne posuđuju od drugih autora, već se naprosto preuzimaju iz zajedničke simboličko-poetske kulturološke matrice.

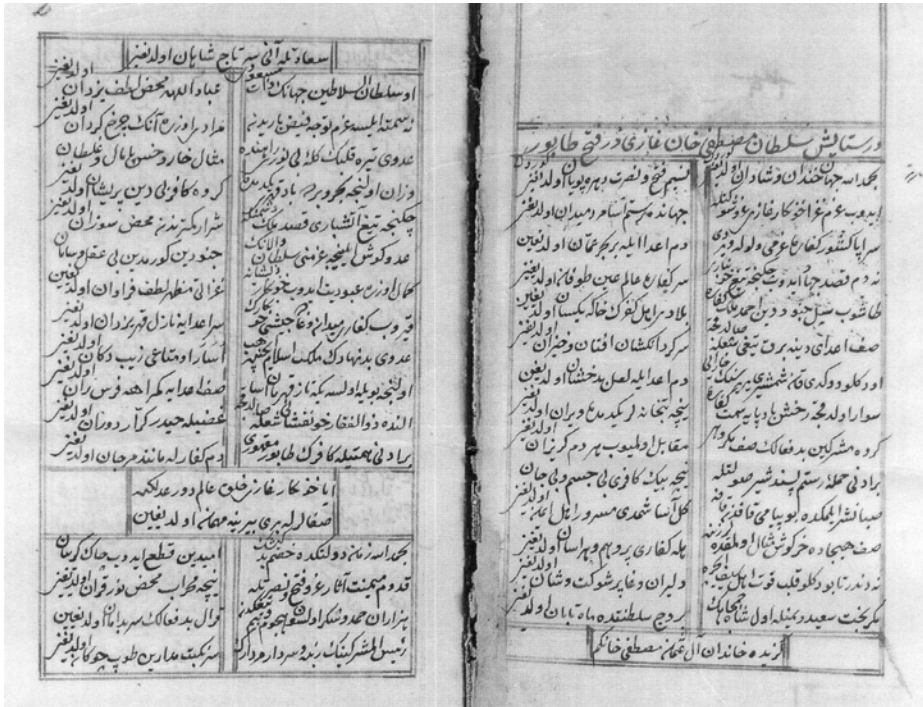

Istanbulu, u rukopisnoj zbirci *Lala Ismail*, pod brojem 482. Spomenuti rukopis sadrži 26 kasida, 13 tariha, 1 terkib-i bend, 3 mesnevije, 1 musemnen, 18 museddesa, 1 muhammes, 2 tahmisa, 232 gazela, 10 rubaija, 16 mufreda. Ima 87 lista, sa po 19-ak redova na svakoj strani. Na početku rukopisa stoji bilješka (ديوان ماهر عبد الله افندى البوسنوى القاضى بمكة المكرمة توفى سنة 1122) – ”*DIVAN MAHIRA ABDULLAHA EFENDIJE, kadije u Mekki časnoj, umro 1122. h.g.*”. Mahirov *Divan*, s obzirom na raznolikost poetskih vrsta, sadrži sljedeće veće cjeline, prema redosljedju koji slijedi.¹⁴

I. Kaside

1. Der Sitāyiş-i Sultān Muştafā Hān Ğāzī Der-Fetḥ-i Tābūr (1b-3a)
2. Der Zikr-i Şehriyār Gerdūn İktidār-ı Pîş ez-Cülūs-i Hümāyūn-ı Pādişāh-ı ... (3a-4a)
3. Der Sitāyiş-i Sultān Dar-Afer Sultān Muştafā Hān Adl-i Rehber der-Vaḫt-i Āmedi be-Ḳaşr-ı Münevver (4a-5a)
4. Der-‘Azīmet-i Sefer-i Zāfer-i Rehber ü Perişān Gerdūn-ı Tābūr-ı Müşrikine Sefer-i Müfirr (5a-7a)
5. Der-Tehniyyet-i Ḳudūm-ı Pādişāh-ı Mübārek-i Muḫaddem Sultān Muştafā Hān-ı A‘zam (7a-8a)
6. Der-Medḥ-i Sultān Muştafā Hān Bā-İşāretdi Be-Nazm-ı Āmed (8a-8b)
7. Der-Medḥ-i Şāhinşāh-ı ‘Ālī Tebār Sultān Muştafā Hān Nāmdār / Der-Hengām-ı ‘Azīmet-i Tahzīb-i Melik-i Çāsār Bi-‘Avn-i Melik-i Ḳahhār (8b-10b)
8. Der-Sitāyiş Sultān Muştafā Hān Ğāzī Ba-fermāndi Der-Yekşenbe be-nazm-ı A‘lā (10b-11b)
9. Der-Medḥ-i Pādişāh-ı Celīlū’l-Ecdād Sultān Muştafā Hān Pāk-i Nejād Der-Vaḫt-i Āmedi ez-Beliğrād (11b-12b)
10. Der-medḥ-i Tüg Pür-furūğ Mütezammın-ı Du‘ā-yı Sultān Muştafā Hān ‘Aleyhi-r-raḫmeh (12b-13a)
11. Der-Vaḫt-ı Hürüc-ı Otāğ-ı Pādişāh zi-şe’n Sultān Muştafā Hān Ğāzī (13a-13b)
12. Medḥ-i Seyf-i Dāver Mütezammın-ı Vaşf-ı Ḥāzret-i Hünkār-ı Müzeyyel-est (13b-14b)
13. Der Vaḫt-i Ḳatl-ı Beşir-Ağā be-Hāk-pāy-ı Ḥāzret-i Hünkār-ı firistāde Budi (14b-15a)
14. Der-Sitāyiş-i Sultān Muştafā Hān Der-Vaḫt-i Ameden Peyām-ı Şulḫ (15a-16b)
15. Der-Sitāyiş-i Sultān Muştafā Hān Ğāzī ‘Aleyhi-r-raḫmetü ve-l-güfrān (16b-17a)
16. Der-Sitāyiş-i Sultān Mustafā Hān Ğāzī Der-Vaḫt-i Murūr-kerden-i Deriş palı (17a-18a)

¹⁴ Prethodno smo napomenuli da smo, zbog obimnosti i sređenosti unutarnje strukture divana, kao ogledni primjerak za analizu u ovom radu uzeli rukopisni primjerak *Divana* u zbirci *Lala Ismail* 482.

Faksimil: *Dīvān-ı Māhir Bosnevi, Süleymaniye Ktp. (Lala İsmail - 482).*

17. Der-Medḥ-i Şehinşāh-ı A‘zam-ı Sulṭān Muştafā Hān-ı Mu‘azzam ‘aleyhi-rahme (18a-18b)
18. Der-Sitāyiş-i Sulṭān Muştafā Hān Der-Vaqt-i tebdil-i mahlas (18b-19a)
19. Kıasīde-içe Berāy-ı ‘Arzuḥāl be-Degāh-ı Cānib-i Ḥazret-i Sulṭān Aḥmed Hān (19a-20a)
20. Der-Sitāyiş-i Sulṭān Aḥmed Hān Halledallāhu Hilāfetehu ilā Ahiri-z-Zemān (20a-20b)
21. Der-Sitāyiş-i Şadr-ı A‘zam Süleymān Pāsā el-Merḥūm (20b-22a)
22. Der-Sitāyiş-i Vezir-ı A‘zam-ı Destūr-ı Mükerrrem-i Ḥüseyn Pāsā el-Merḥūm (22a-23a)
23. Der-Medḥ-i Şeyḥü-l-islām Ebu Seid-zāde Feyzullāh Efendī el-Merḥūm (23a-24a)
24. Der-Sitāyiş-i Şeyḥü-l-islām Şadık Meḥmed Efendi Sellemehullāh (24a-25a)
25. Der-Sitāyiş-i Āğā-yı Dārü-s-Se‘āde ‘Alī Āğā el-Mükerrrem (25a-26a)
26. Der-Sitāyiş-i Āğā-yı Müşār ileyh ‘Alī Āğā-yı Dāri-s-Sa‘āde (26a-27a)

II. Tarihi

1. Tārīḥ-i Cülüs-i Hümāyün-ı Sulṭān Muştafā Hān ‘aleyhi-rahme – cümāde-l-āḥar 1106. h. (27a-27b)
2. Tārīḥ-i Vilādet-i Şehzāde-i Sulṭān Maḥmūd ibn Sulṭān Muştafā Hān (27b-28a)
3. Tārīḥ-i Vilādet-i Şehzāde-i Sulṭān Meḥmed Hān ibn Sulṭān Muştafā Hān (28a-28b)
4. Tārīḥ-i Vefāt-i Hadice Sulṭān (28b)
5. Tārīḥ-i Sarāy-ı Beşiktāş Der-Zamn-ı ‘Arzuḥāl be-Hākpāy Merḥūm Sulṭān Meḥmed Hān – 1090. h. (29a-29b)
6. Tārīḥ-i Sedd-i sedid ki Der-Ḳurb-ı Cebel-i Nūr Meḥmed Sulṭān Meḥmed Binā-kerden Budı – 1092. h. (29b-30a)

III. Terkib-i bend, musemmen

1. Terkib-i bend Der-Sitāyiş-i Pādişāh-ı ‘Alicāh-ı Sulṭān Muştafā Hān (30a-31a)

IV. Mesneviye

1. Der-Vaşf-ı Fānūs-ı Ziyā-güster-i Şem-ı Şebistān-ı Pādişāh-ı ‘Ālem-penāh (31b-32a)
2. İn maḳāle ist ki be-hātıme-i Mecmū‘a-ı Ḥazret-i Hunkār Nevişte Bāşed (32a-32b)
3. Kitābhā-yı Oda-yı Cedid Der-Sarāy-ı Şehr-i Edirne Benā-Şode Bāşed (32b)
4. Der-Medḥ-i Oda (32b-33a)
5. Meşnevī Der-Medḥ-i Ḥazret-i Hunkār-ı Ġāzī Sulṭān Muştafā Hān (33a-33b)
6. Der-Vaqt-i Firistāden-i Emrdir Be-Hākpāy-ı Hunkār-ı Be-nazm-ı Āmede (33b)

V. Terdži-i bend - musemmen

1. Müsemmen-i Barā-yı ‘Arz-ı ‘Ubūdiyyet-i Firistāde Būdı (33b-34b)

VI. Museddesi (21), muhammesi (1), tahmisi(2)

Müseddes (34b-35a); Müseddes Der-Vaqt-i Cülüs-i Hümāyūn Be-naẓm Āmede Būdı (35a-38a); Müseddes ki Midḥat-ı Hunkār-ı Yed-i Beleste (38b); Müseddes-i Müzeyyel Bi-Midḥat-ı Ḥazret-i Hunkār (39a-39b); Müseddes-i Diğer Bā-fermān Be-naẓm-ı Āmede (39b-40a); Müseddes-i Şikāyet Āmiz (40a-41a); Müseddes Bi-Midḥat-ı Ḥazret-i Hunkār-ı Meddest (41a-41b); Müseddes-i Nevrūziyye-i Ba-fermān Be-naẓm-ı Āmede Der-Yekşebe (41b-42b); Müseddes Der-Vaqt-i Āmeden-i Emr-i Selānik Der-Yekşebe Be-Naẓm Āmede Ba-Teveffağan Teberdār (42b-44a); Merşiyye Der-Haqq-ı Merḥūm Sulṭān Meḥmed Hān Ba-Emr-i Ḥazret-i Hunkār Ez-Dehāndır (44a-46a); Merşiyye Der-Vefāt-ı Merḥūm ve Mağfūr lehu Meḥmed Hān Ġāzī (46a-46b); Muḥammes Der-Ẓamn-ı ‘Arzuḥāl-ı Be-ḥākpā-yı Ḥazret-i Sulṭān Muştafā Firistāde Būdı (46b-47a); Müseddes (47a-48a); Müseddes (48a-48b); Müseddes (48b-49a); Müseddes (49a-49b); Müseddes-i Diğer (49b-50a); Müseddes Be-Ḥākpā-yı Ḥazret-i Hunkār Firistāde Būdı (50a-51a); Tahmīs-i Ġazel-i Veysī ‘Aleyhi-r-raḥmeh (51a-51a); Müseddes der-Sāķız Be-Naẓm-ı Āmede ve Firistāde şod (51a-52a); Müseddes (52a-52b); Tahmīs-i Ġazel-i Veysī (52b-53b); Müseddes Der-Beyān-ı Şikāyet Ez-Aḥvāle-i Hod (53b-54a).

VII. Gazeli (232 gazela, po alfabetu, sa rimom na svaki grafem/harf)

Ġazeliyyāt

Ḥarfü-l-ELİF (54a-55b) – 13 gazela; Ḥarfü-l-BĀ’ (55b-56b) – 5 gazela; Ḥarfü-t-TĀ’ (56b-56b) – 3 gazela; Ḥarfü-s-SĀ’ (56b-57a) – 1 gazel; Ḥarfü-l-CĪM (57a-57a) – 3 gazela; Ḥarfü-l-HĀ’ (57a-57b) – 3 gazela; Ḥarfü-l-HĀ’ (57b-57b) – 1 gazel; Ḥarfü-d-DĀL (57b-58a) – 2 gazela; Ḥarfü-z-ZĀL (58a-58a) – 1 gazel; Ḥarfü-r-RĀ’ (58a-65b) – 54 gazela; Ḥarfü-z-ZĀ’ (65b-67b) – 15 gazela; Ḥarfü-s-SĪN (67b-67b) – 1 gazel; Ḥarfü-ş-ŞĪN (67b-69a) – 10 gazela; Ḥarfü-s-ŞĀD (69a-69a) – 1 gazel; Ḥarfü-d-ḌĀD (69a-69b) – 2 gazela; Ḥarfü-t-ṬĀ’ (69b-69b) – 1 gazel; Ḥarfü-z-ZĀ’ (69b) – 1 gazel; Ḥarfü-l-‘AYN (69b) – 1 gazel; Ḥarfü-l-ĠAYN (69b) – 1 gazel; Ḥarfü-l-FĀ’ (69b) – 1 gazel; Ḥarfü-l-ĶĀF (69b-70a) – 2 gazela; Ḥarfü-l-KĀF (70a-71a) – 9 gazela; Ḥarfü-l-LĀM (71a-73a) – 12 gazela; Ḥarfü-l-MĪM (73a-74a) – 8 gazela; Ḥarfü-n-NÜN (74a-76b) – 19 gazela; Ḥarfü-l-VĀV (76b-77a) – 5 gazela; Ḥarfü-l-HĀ’ (77a-80a) – 22 gazela; Ḥarfü-l-YĀ’ (80a-84b) – 35 gazela.

VIII. Rubaije i kit’e

(15 rubaija i kit’ı)

Ya Rabbi yoluñda beni pūyān eyle ... (84b); Vādī-i maḥabbetde ‘aceb bi ... (84b); Bir kerre ġamīñdan saña ah eylemedüm ... (84b); Der-ḥāķķ-ı Vuşletī (85a); Kātib-i Sırrı Baḥrī Aḥmed Āġāyadır (85a); Devlet-i Pādişāh-ı ‘Ālemde

... (85a); Maṭlabiñ ‘arż **itme** ... (85a); Şanma kim zāhid bizi mest-i mey ... (85a); Ruhların ol meh ki bir vefq-i merba‘ göster ... (85a); Bu ra‘şalarınadır ey mest-i lâyi-hār ... (85a); Derün-i dil-i ḥadınıñ cevrine cāy qarār olsun ... + 3 mukattaata na marginama (85a); Ḥelāl-i rüze ... (85b)

IX. Mufredi

- 13 mufreda (85b)

X. Dodatak - tarihi

Tārīh-i Mezākī (86a); 4 tariha od kojih je posljednji ‘‘Tārīh-i Rāmi Pāşā der-Mısır Kāhīr be-Nazm-ı Āmed’’, 1 rubaija i mufred.

Na kraju *Divana* nalazi se *gazel-i müzeyyel* od 9 distihona, napisan 19. redžeba 1119. h.g., odnosno 1707. godine.

2.1. MAHIROVE KASIDE

Mahir Bošnjak autor je 26 kasida. Sve kaside su pisane u formi pane-girika (medhija) i u naslovu imaju početnu odrednicu izraz tipa *Der Sitāyiş = u slavu (...)*, *Der Zikr = u spomen (...)*, *Der-Medḥ = u pohvalu (...)* itd. Mahir Bošnjak otpočinje *Divan* kasidom od 49 distihona bejtova u slavu sultana Mustafe II:

DER-SİTĀYİŞ-I SULTĀN MUŞTAFĀ ḤĀN ĠĀZĪ DER FETH-İ ṬĀBŪR

نسیم فتح ونصرت دهره پویان اولدیغین کوردگ جهانده رستم آسا مرد میدان اولدیغین (کوردگ) دم اعدا ایله بر بحر عمان اولدیغین (کوردگ) سرکفاره عالم عین طوفان اولدیغین (کوردگ) بلادی اهل کفرگ خاکه یکسان اولدیغین (کوردگ) سرکردانکشان افتان و خیران اولدیغین (کوردگ) دم اعدایله لعن بدخشان اولدیغین (کوردگ) نیچه بتخانه لر یکدیده ویران اولدیغین (کوردگ)	بحمدالله جهان خندان و شادان اولدیغین کوردگ ایدوب عزم غزا خونکار غازی عزوشوکتله سراپا کشور کفاره عزمی ولوله و بردی نه دم قصد جهاد ایدوب چکنجه تیغ خونباری طاشوب سیل جنود دین احمد ملگ کفاره صف اعدای دینه برق تیغ شعله صالدقچه اودکلودوکدی قان شمشیری پریرسنگ خرابی سوار اولدقچه رخشن بادپایه سمت کفاره
--	---

Bi-ḥamdillāhi cihān ḥandān u şādān oldığın gördük >
Nesīm-i feth ü nuşret dehre pūyān oldığın gördük

İdüb ‘azm-ı ġazā ḥunkār-ı ġāzī ‘izz ü şevketle >
Cihānda Rüstem-āsā merd-i meydān oldığın [gördük]

Serāpā kişver-i küffāra ‘azmı velvele virdi >
Dem-i a‘dāyla bir baḥr-i ‘Ummān oldığın [gördük]

Ne dem ḳasd-ı cihād idüb çekince tīġ-ı ḥūnbārī >
Ser-i küffāre-i ‘ālem ‘ayn-ı tūfān oldığın [gördük]

Ṭaşub seyl-i cünüd-ı dīn-i Aḥmed melik-i küffāra >
Bilādi ehl-i küfrüñ ḥāka yeksān oldıgın [gördük]

Şaf-ı a‘dā-yı dīne berķ-i tīg-i şu‘le şalduķça >
Sergerdān-ı keşān üftān u ḥayrān oldıgın [gördük]

O deñlü dökdi ķān şemşīri yer yer seng-i ḥārāyi >
Dem-i a‘dāyla la‘l-i Bedaḥşān oldıgın [gördük]

Süvār olduķça raḥş-ı bād-pāye semt-i küffāra >
Niçe büthāneler yekdemde vīrān oldıgın [gördük] (D:K:I:1-8)

*Vidjesmo kako, sa zahvalom Bogu, svijet nasmiješen i sretan biva
Vidjesmo kako vjetar pobjede i pomoći ka ovom svijetu užurbano hita*

*Vidjesmo kako se na boj odlučuje vladar gazija, pun ponosa i sjaja
Kako na svijetu tom, poput Rustema, biva čovjekom od megdana*

*Vidjesmo kako do svakog kraja zemlje nevjernika bruji odlučnost njegova
Kako s krvlju neprijatelja tad velikim morem Omanskijem biva*

*Vidjesmo, kad god se na boj odluči i čim izvuče mač što krvlju kapa
Kako za glave iz ćafirskoga svijeta izvorom potopa velikoga biva*

*Dok nosi bujicu vojski vjere Ahmedove na ćafirskoga kralja
Vidjesmo kako zemlje nevjernika postaju isto što i zemljana prašina*

*Kad se raširi plamen bodeža munje na red dinskog dušmanina
Vidjesmo kako kolebljivci propadaju i gube se od zaprepaštenja*

*Koliko samo njegov mač prosu krvi po svakom mjestu od kamena!
Vidjesmo kako on s krvlju neprijatelja postaje čuvena bedahšanska lala.*

*Čim na konjca hitroga uzjaše i ode do kraja ćafirskoga, nevjerničkoga
Vidjesmo koliko kumirskih bogomolja u jednom trenu postade ruševina.*

U istoj kasidi gdje počinje "tegazzul" stoji podnaslov "Gazel" (2b), koji glasi:

Tegazzul/Gazel

سرکوبنده هر شب نیچه بیگ قان اولدیغین (کوردگ)	اوشوخی طفل ایکن برآفت جان اولدیغین (کوردگ)
بلاومحنت ایله شمدی یاران اولدیغین (کوردگ)	کزکن دال امیدوصلله بیکانه سکانه
سرافرازبتان سروخرمان اولدیغین (کوردگ)	دخی برنونهال باغ حسن و آلن سجن شمدی
کمال عشقله کافرمسلمان اولدیغین (کوردگ)	نکاه ایت جذبہءحسن کوروب محراب ابروسن
هزاران عندلیبی آنده نالان اولدیغین (کوردگ)	تماشا درمحبت کولستانی خنده رو اولمز
سنگ حقه الطافی نمایان اولدیغین (کوردگ)	کل ای ماهر دعایه بشله بخت و عمرخنکاره

O şūhı tıfl iken bir āfet-i cān oldığın [gördük] >
Sergü-yi bende her şeb niçe bin ķān oldığın [gördük]

Gezerken dil-i ümīd-i vaşlla bī-gāne segāne >
Belā u miñnet ile şimdi yārān oldığın [gördük]

Daħi bir nev-nihāl bāğ-ı ħüsn ü ālın saçın şimdi >
Ser-efrāz-ı bütān-ı serv-i ħırāmān oldığın [gördük]

Nigāh it cezbe-i ħüsn görüb miħrāb-ı ebrūsın >
Kemāl-i ‘ışķla kāfir müselmān oldığın [gördük]

Temāşā der-meħabbet-i gülistānı ħande-rū olmaz >
Hezārān ‘andelībi ānda nālān oldığın [gördük]

Gel ey Māhir du‘āya başla baħt u ‘ömr-i ħunkāra >
Seniñ haķķıñda elķāfi nümāyān oldığın [gördük] (D:K:I:38-43)

*Vidjesmo onu bestidnicu što još kao dijete kušnjom duši biva
Kako pri širenju bena svake noći tako jako u krvi pliva*

*Vidjesmo, dok srce s dosezanjem nade šeta poput stranca
Kako uz nesreću i nevolju sada postaju dragima prijateljima*

*Još kao mlada grana u bašči ljepote i kosom na čelu je sada
Vidjesmo kako predvodnicom ljepotica stasa poput čempresa biva*

*Pogledaj ushićenost ljepotom, dok posmatraš mihrab njezinih obrva!
Vidjesmo kako sa savršenošću ljubavi i ćafir muslimanom biva*

*Na vratima ljubavi od ružičnjaka njena susretanje ne može biti lica čila
Vidjesmo kako na hiljade slavuja njezinih sad u patnjama prebiva*

*Dođi, o Mahire, i dovu otpočni za sreću i život vladara
Vidjesmo da se prema tebi objelodaniše dobročinstva njegova.*

Posljednji distihon kaside pisan je u formi "dua" – *molbi Bogu da se onome kome se posvećuje kasida oproste grijesi i da dobro obaju svjetova*.¹⁵ Riječ-izraz *gördük* (گوردك) – "vidjeli smo", semantički upotpunjuje nizove slika u gradualnome nabranju, u skladu s formom fonetsko-fonološkom poetskom uvjetovanošću tradicionalne strukturalne mozaičnosti bošnjacke kaside na osmansko-turskome jeziku. U drugoj kasidi "Der-Zıkr-i Şehriyār-ı Gerdün-ı İktidār Pîş ez-Cülüs-i Hümâyün-ı Pâdişāh-ı ..." – *O spomenu vladara nebeske snage prije carskog ustoličenja padišaha ...* (3a-4a), pisanjoj u formi

15 Cihān *turduķça baħt*-ı devleti olsun terekķide / Zamānında dili maħsūdū-l-aķrān oldığın *gördük* – *Dok svijeta ima, sreća njegova Devleta nek je u postignuću velikih visina / Vidjesmo još u njegovo vrijeme kako mu srce zavišću bližnjih iskidano biva* (DM:K:I:49).

varijabilnog remel-metra (*mahzuf-i šekla* od 14 i 15 slogova),¹⁶ Mahir Bošnjak opisuje "vrijeme" (*rūzgār*) koje najavljuje ustoličenje sultana Mustafe II:

نشوه عشقیله اولدم کابیران روزکار   شکرکیم بی منت وی امتنان روزکار
ظاهر اولدی سینه ده برق جهان روزکار   فیض تأثیر علوریز شعاع آهله

Şükrü kim bî-minnet ü bî-imtinân-ı rūzgār
Nişve-i 'işkıyla oldum kâbirân-ı rūzgār
Feyz-i te'sîr-i 'uluvv-i rîz şu'â'-ı âhla
Zâhir oldı sîne de berq-ı cihân-ı rūzgār (D:K:II:1-2)

*Hvala, na koju se ne zahvaljuje i što nikom ne zahvaljuje, vrijeme je
Sa ustreptalošću ljubavnom postadoh jedan od velikana vremena*

*Svjetlicama uzdah-plamenova što obilje u visine rasiplje
Vidljivom u grudima munjom svijeta od ovoga sadašnjeg vremena.*

Imitativnom varijabilnom metričkom fonetskom simbolikom kao da se podražava nestabilno vrijeme u kojem je živio sultan Mustafa.¹⁷ U nastavku kaside slijede riječi hvale za sultana i prepoznatljivi prenaplašeno poetizirani izrazi iz registra tzv. visokog dvorskoga stila, kao što su *hâfiz-ı dîn ü düvel* (*Čuvar vjere i država*), *ğahramân-ı dehr* (*Junak vremena*), *pâdişâh-ı şîrdil* (*Padişah lavljega srca*) itd. U dijelu kaside koji se zove *girizgah* (dio gdje se u formi hvalospjeva opisuje povod pisanju pjesme) Mahir pomalo skreće pažnju i na svoje stanje dok piše kasidu:

Ben hele kendüm beleden böyle mesrûr olmadum
Baña lâyıķ şimdi dense şâdmân-ı rūzgār (D:K:II:16)
*Ja, eto, ni sam tako sretan ne bijah, još od ozdravljenja
Meni odgovara da se kaže kako sam sad sretnik svog vremena.*

Odmah potom slijedi hvalospjev sultanu u *medhiji* – dijelu kaside gdje se hvali sultan Mustafa II. Distihon ispred tegazzula glasi:

Hem qasîde hem ğazel tarḥ eyledi hâmem anı
Çaldı dem-beste görünce şâ'irân-ı rūzgār (D:K:II:34)

*I kasidu i gazel moje pero ukrasi, sazda
Čim ih vide, dah gube pjesnici iz mog vremena*

16 *Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fe'ilün* (- * - - * * - - * * - - * * -) + *Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fâ'ilātün Fa'lün* (- * - - * * - - * * - - -).

17 Napominjemo da riječ "rūzgār" u ovoj Mahirovoj kasidi ima svoje izvorno značenje "vrijeme u kojem se živi", a ne označuje "vjetar", kao što se to obično može prevesti u suvremenom turskom jeziku. Kasidu, sa dijakronijskog aspekta, prevodimo u skladu sa poštivanjem izvorne semantike navedene riječi, jer samo tako kasida ima smisla u prijevodu. Mnogi književni kritičari, ne uzimajući u obzir dijakronijski razvitak jezika, donose površne ocjene o "(ne)razumljivosti" nekih konstrukcija i riječi u divanskom poetskom diskursu.

Navedeni distihon dolazi na kraju Mahirove *fahrije*, dijela kaside gdje pjesnik hvali samog sebe. *Tegazzul* kaside sastoji se od 5 distihona:

Bezme gelse dilber-i nāziñ miyān-ı rüzgār
Ehl-i bezm olurdı bir tūṭı zebān-ı rüzgār

Tab‘a k̄and u sükkerüñ nāmın ferāmūş itdürür
Būs-ı la‘l-i dilber-i şırın-i dehān-ı rüzgār

Kim baqar cām-ı Cem ü āyīne-i İskendere
Baña besdür sīne-i sīmīn bürrān-ı /rüzgār/

Sāye-veş hāk-ı niyāza pāymāl olsam yine
Raḥm kılamaz dilber-i nā-mihrebān-ı rüzgār

Yoq senā-kārīñ felekde bu k̄uluñ Māhir gibi
Şā‘ir-i siḥr-āferīn ü nüktedān-ı rüzgār

*Ako tvoja draga koketna do skupa pića dođe, usred ovog trena
U skup pića pretvara se umilni jezik ovog sadašnjega vremena*

*Za narav slatku u zaborav odbacit će i slavno ime šećera
Poljubac sa lale-usne drage preslatke, ta usta sadašnjeg trena*

*Što gledaju u čašu Džemovu i ogledalo Iskendera
Dosta mi je ovog vremena što grudi srebrenkaste rasijsca*

*Ako po prahu molitve opet budem zgažen ja, kao sjena
Smilovati se neće osoba voljena, nemilosrdna poput vremena*

*U svemiru nema nikog da te hvali poput Mahira, tvoga roba
Pjesnika čarolije vrijedne čestitanja i prefinjena alima svog vremena.*

Kasida završava dovom sultanu.

(3) *Ḳasīda* "Der Sitāyiş-i Sultān Dār-Āfer Sultān Muştafā Hān ‘Adl-i Rehber der-Vaḳt-i Āmedi be-Ḳaşr-ı Münevver" (4a-5a) pisana je u sličnom stilu, sa istom strukturom, posvećena "kruni kraljeva" (*tāc-ı şāhān*), sultanu Mustafi. Ima 30 distihona pisanih u metričko-stilskom obrascu *hezedž-i sahihu*.¹⁸ U *tegazzulu* Mahir, u skladu s poetskim manirrom svoga vremena, u stilu kaside, ističe svoju rječitost i stilsku naobrazbu, kao što stoji u dva njegova posljednja distihona *tegazzula*:

بكا بولھجھء پاكيزهء معجز بيان كلدی
دعايه بشله آمينه گروه قدسيان كلدی

بدیع اسلوبله طرح معانی برور اولمقده
یتر ماھر اوز اتمه زلف جانان کیبی گفتاری

18 *Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn* (* --- * --- * --- * ---).

Bedī-‘i üslûble ʔarḥ-ı me‘ānī perver olmaḡda
Baña bu lehce-i pākīze-i mu‘ciz beyān geldi

Yeter MĀHİR uzatma zülf-i cānān gībi¹⁹ güftārı
Du‘āya başla āmīne gürüh-ı ʔudsiyān geldi (K:III:27-28)

*Dok se sa prekrasnim stilom razvija slijed slikovitih izraza
Ovaj mi se jezik iskaza nedostižna razgovjetnim čini*

*Dosta je, Mahire, ne dulji govor kao soluf voljenih
Dovu počni, da "amina", zajednica meleka dolazi.*

(4) Kasida "Der-‘Azīmet-i Sefer-i Zāfer-i Rehber ü Perīšān Gerdūn-ı Ṭābūr-ı Müşrikīne Sefer-i Müfirr" (5a-7a), od 72 distihona, počinje pozdravom sultanu (*Merhaba ey Padişah...*), govori o sultanovoj hrabrosti, junaštvu koje je poput junaštva Rustemova, odlučnosti, pravednosti, omiljenosti među prijateljima, snazi da se bori sa, kako Mahir ističe, "ćafirskim aždahama" (K:IV:19). Mahir moli Boga da sultanu da dug život kao Nuhu peygamberu (*Nūḥ ‘ömrün Ḥaḡḡ naşīb itsün...* K:IV:36) i završava medhiju/pohvalu sultanu sljedećim bejtom *arzuhalā*:²⁰

ای شهناه سریر کامبخش بندکان   ماهر ایلر عرضحالی بوس ایدوب خاک دری

Ey şehinşāh-ı serīr-i kām-baḡş-ı bendegān
MĀHİR eyler ‘arzuḡālī būs idüb ḡak-ı derī (K:IV:38)

*O vladaru vladara prijestolja ispunitelja želja posluži
Zemlju plodnu ljubeći, Mahir svoje stanje arzuhalom iznosi.*

Slijedi najkitnjastiji dio kaside u čast sultana Mustafe, gdje se Mahir obraća sultanu riječima "pādişāḡm" (*moj padişahu*), a potom slijedi panegirički *tegazzul* personifikacijom pera u stilu "medḡıñı taḡrīr iderken ḡāme-i şīrīn-i maḡāl / bir ḡazel ʔarḡ eylemiş taḡsīn ider..." – *Dok piše panegirik tebi slatkogovorljivo pero / gazel je ono priredilo, ukrasilo...* (K:IV:51). *Tegazzul* ima 9 distihona (18 stihova) i sastavni je dio kaside. Završava se distihonom:

روز و شب ذوق وصفالر ایلیوب اغیارله   هیچ یاد ایتمز میسن بو ماهر غم پروری

Rūz u şeb zevḡ ü şafālar eyleyub aḡyārla
Hiç yād itmez misin bu MĀHİR ḡam-ı perveri (K:IV:60)

*Danju noću beskrajno provodeći se u zabavama s drugima
Zar se nikako nećeš sjetiti ovog Mahira, u tuzi ograbloga.*

19 Ovdje pjesnik piše *gībi* (کیبی) umjesto *gibi* (کبی), vjerovatno da bi upotpunio zadati *hezdež-i sahih* metričko-stilski obrazac.

20 Varijabilni remel-metar (14/15).

(5-6) Kasida "Der-Tehniyyet-i Kudüm-ı Pâdişâh-ı Mübârek-i Muḳaddem Sulṭân Muştafâ Hân-ı A'zam" (7a-8a) i medhija kasida "Der-Medḥ-i Sulṭân Muştafâ Hân Bâ-İşâretü Be-Nazm-ı Âmed" (8a-8b) mogu se analizirati i kao jedna kasida, s obzirom na metar, rimu i strukturu, iako se bilježi pod dva odvojena naslova.

(7) Kasida "Der-Medḥ-i Şâhinşâh-ı 'Âlî Tebâr Sulṭân Muştafâ Hân Nâmdâr / Der-Hengâm-ı 'Azîmet-i Tahzîb-i Melik-i Çäsâr Bi-'avn-i Melik-i Ḳahhâr" – *Kasida u pohvalu kralja kraljeva visokouglednoga roda, sultana Mustafe Hana Slavnoga / u vrijeme pokretanja pohoda u grupama na vladara Cesara, s pomoću Boga Koji Nadvladava* (8b-10b), sadrži 72 distihona, gdje u prvih 15 distihona hvali općenito sultana Mustafu i potrebu za vojevanjem, da bi u 31 distihonu što slijede prešao na izravni *temedduh* / panegirik kad opisuje i povod pisanja kaside. Mahir daje vrlo slikovit opis napada: *Cerâd-âsâ perîşân oldı düşmen ḥamle itdüġince ... – Poput skakavaca se raštrkaše, čim duşmanin jurîş otpoče...* (K:VII:18). O tome da Mahir dobro vlada jezikom govori i upotreba slikovitih frazeoloških konstrukcija tipa *kılıçtan geçmek* = preći preko sablje, sabljom posjeći, npr.: *Ḳılıçdan geçdi kırık biñden ziyâde düşmen bî-dîn – Preko sablje mu pređe preko četrdeset hiljada duşmanina bez dina* (K:VII:36). Slijedi *tegazzul*, koji Mahir na marginama naslovljava kao *gazel*, sa završnim distihonom:

Bize luṭf-i sühēn da'vāya şâhid libsdür ey MÂHİR
Libâs-ı 'ariyetden şâhid-i nazmım benim 'ârî (K:VII:52)

*Za nas riječ dobra a za tužbu svjedok dovoljan je, o Mahire
Svjedok – poezija moja, od odjeće nepodopštine oslobođena je.*²¹

(8) Kasida "Der-Sitâyiş-i Sulṭân Muştafâ Hân Ğâzî Bâ-fermândı Der-Yekşenbe be-nazm-ı A'îlâ" (10b-11b) sastoji se od 26 distihona,²² pisana je u formi panegirika, sa *tegazzulom* koji se završava sljedećim distihonom:

روامی ای سرافرازبتان بودیر عالمده   بو عنف ایله ستم ماهر مرد سخندانه

Revâ mı ey ser-efrâz-ı bütân bu deyr-i 'âlemde
Bu 'unf ile sitem Mâhir gibi merd-i sühēndâne (K:VIII:25)

*Odgovara li, o predvodnico ljepotica, unutar ove dunjalučke mejhane
Zulum žestine te, čovjeku poput Mahira, što lijepu riječ poznaje.*

(9) Kasida "Der-Medḥ-i Pâdişâh-ı Celîlü'l-Ecdâd Sulṭân Muştafâ Hân Pâk-i Nejâd Der-Vaḳt-i Âmedi ez-Beliġrâd" – *U pohvalu padişaha slavnih*

21 Možda aludira na neke poeme u kojima se mogu naći vulgarizmi, sa tabu temama i izrazima koji ne odgovaraju visokom panegiričkome stilu.

22 *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün* (* - - - * - - - * - - - * - - - = Sahih), šesnaesterać.

predaka, sultana Mustafe Hana Uglednoga, u vrijeme njegova dolaska iz Beograda (11b-12b), sadrži vrlo zanimljivih 36 distihona gradualno povezanih u najmanje 36 retoričkih pitanja.²³ Navedena kasida stilski je vrlo izazovna. Ujedno daje i poetsku viziju sultanova junaštva. Prema historijskim kronikama, sultan Mustafa II ustoličen je 9. februara 1695. godine. Sultan je izdao hatišerif u kojem je obznanio da osobno učestvuje u ratnim pohodima. Unatoč protivljenju na Dvoru i među vojnim velikodostojnicima, izdat je opet hatišerif gdje sultan potvrđuje svoju odluku: "Idem aspolutno" (Hamer III:61). Tri dana po ustoličenju osmanska flota je žestoko potukla venecijansku flotu u kanalu Hiosa, potom su opskrbili municijom hercegovačke utvrde. U junu i julu iste godine sultan Mustafa II kreće i stiže u Beograd. U pratnji Dursuna Mehmed-paše kao pojačanje pridodato je 1500 Bošnjaka koji su osiguravali mostobrane oko Beograda. Dunavska flota se odvojeno kretala ka Temišvaru, a kopnena vojska, s kojom je bio osobno sultan Mustafa, išla je drugim putem. Lipa je na juriš zauzeta, a potom su neprijatelja tjeroali prema Lugošu. Kao ispomoć tražili su vojsku pod zapovjedništvom Dursuna Mehmeda, sa bosanskim buljuk-bašom Fazlijom koji je predvodio Bošnjake. Sultan je donio odluku hatišerifom da sam učestvuje u borbi, da zajedno sa spahijama i silahdarima napadne kroz sredinu neprijateljskoga tabora. Poginuo je austrijski vojskovođa Friedrich Veterani, a zarobljeni su knez Lichtenstein i markiz od Mirmillisa. Početkom novembra 1695. sultan Mustafa dolazi u Carigrad (Hamer III:64). Iako je sultan i nakon dvije godine išao u Beograd, kad je Eugen Savojski pustošio oko Beograda, a potom i izvršio kaznenu ekspediciju po Bosni kad je za jedan dan spalio ili ošteti stotinjak džamija u Sarajevu i onda se povukao prema sjeveru, na osnovu opisa rezultata bitki u gore navedenim kasidama jasno se može doći do zaključka da se tu radi o sultanovom povratku iz Beograda u Istanbul krajem 1695. Uvidom, dakle, u prethodne kaside dolazimo i do sljedećeg zaključka: Mahir Bošnjak u razdoblju od februara do novembra iste godine piše najmanje devet kasida koje posvećuje sultanu Mustafi II. Opisi bitaka i neprijateljskih tabora i u prethodnim kasidama (K:I-VIII) odnose se na navedena vojevanja u spomenutoj 1695. godini.²⁴

(10) U kasidi posvećenoj "carskom tugu", koji spada u vladarske i vojne insignije, Mahir postavlja retorsko pitanje da li se od "tuga" može dušman "spasiti/izvući", tačnije, iz njegovih kandži, makar i ptica bio (Kuş olsa pençesinden kırtulur mı düşmeniñ cânı – *Sve da je i ptica, iz kandži njegovijeh da li se oslobađa duša dušmanska* – K:X:7). Spomenuta kasida "Der-medḥ-i Tūg Pür-fürüḡ Müteżammın-ı Du'ā-yı Sulṭān Muşṭafā Hān 'Aleyhi-r-raḥmeh" – *U pohvalu carskog tuga presvijetloga, koja sadrži dovu sultanu Mustafi, nek je milost Božija na njega* (12b-13a), ima 15 bejtova. Kasida "Der-Vaḳt-ı Hurūc-ı

23 *Hezedž-mahzuf Mef'ūlü Mejā'īlü Mejā'īlü Fe'ūlün* (- - * * - - * * - - * * - -), četnaesterac.

24 To je, po našem mišljenju, vrlo zanimljiva pojava u divanskoj poeziji općenito – da se u tako kratkom periodu napiše toliko kasida i posveti samo jednoj osobi.

Otāg-ı Pādišāh zī-se'n Sultān Muştāfā Hān Ġāzī" – *O vremenu pojave čadora uzvišena padišaha, sultana Mustafe Hana Gazije* (13a-13b), sadrži 25 distihona i ima sličnu rimu "jajju" (sa grafemom ع). Opis sultanova čadora nalazi se odmah na početku kaside. U kasidi "Medḥ-i Seyf-i Dāver Müteżammin-ı Vaşf-ı Ḥazret-i Hunkār-ı Müzeyyel-est" – *Pohvala sablji Pravedna Vladara, koja sadrži prošireni opis Veličanstva Padišaha* (13b-14b), sa opisom vladarske sablje počinje se u prvom distihonu. Kasida je pisana u tipičnom uzvišenom stilu "dvorske epike", sa mnoštvom persizama i arabizama.²⁵ U kraće Mahirove kaside ubraja se i "kasida o ubistvu Beşir-age" sa naslovom "Der Vaḳt-ı Ḳatlı Beşir-Agā be-Hāk-ı pāy-ı Ḥazret-i Hunkār-ı Firistāde Budi" (14b-15a), koja ima 17 distihona. Međutim, kasida "Der-Sitāyiş-i Sultān Muştāfā Hān Der-Vaḳt-i Āmeden-i Peyām-ı Şulḥ" – *U pohvalu sultana Mustafe hana u vrijeme dolaska vijesti o primirju* (15a-16b), daleko je obimnija, u skladu s važnošću samog događaja. Spjevana je kao panegirik sultanu Mustafi II povodom potpisivanja Karlovačkoga mira 1699. godine.²⁶ Kasida počinje bejtom:

سحر کیم بلبل شیدا کلنجه صحن کلزاره   لسان حال له صلح آیتن دکلندی ازهاره

Seḥar kim bülbül-i şeydā gelince şaḥn-ı gülzāra
Lisān-ı ḥālle şulḥ-ı āyetin diñletdi ezhāra (K:XIV:1)

*Svitanje zore to je kad izbezumljeni slavuj do prizora ružičnjaka dođe
Jezikom izgleda svog cvijeće na slušanje ajeta "mir je najbolji"²⁷ tjera.*

Mahir uspoređuje ljude koji čekaju primirje sa izbezumljenim slavujem pred prizorom ružičnjaka u praskozorje, nakon teške noći. Pjesnik vrlo vješto uvodi i elemente dijaloga u svoj poetski diskurs (su'āl itdüm nesīm-i cānfezāya ... – *Ja upitah proljetni lahor što dušu obveseljuje ... // Didi şāhib-i ḳırān ... – On reče: Silni padišah ...* K:XIV:9-10). U *temedduhu* Mahir hvali padišaha i osmansku vojsku i opisuje stanje u društvu na sljedeći način (K:XIV:15-16):

يکرمی ساله دگ لحم عدويه اشتها کلمز   ضیافتلر اولندی تا او دکلومور ایله ماره
بشکده قورقودیلر آل عثمان ایله صبیانن   او دکلوق تعالی رعب ویردی قلب کفاره

*Dvadesetak godina već ne stiže želja za mesom dušmana
Oni gozbom bijahu jako velikome broju zmija i mrava*

*Djecu su svoju u bešici strašili porodicom Osmanlija
Toliko je Bog Istiniti i Uzvišeni ulio strah u srce bezvjernika.²⁸*

25 Ima 29 distihona.

26 Pisana je u hezedž-i sahih metru, šesnaestercu.

27 U rukopisu stoji *şulḥ-ı āyeti = ajet o miru*. Radi se vjerovatno o dijelu ajeta "والصلح خير" = *pomirenje je bolje* (Kur'an IV:128).

28 U navedenim stihovima Mahir Bošnjak veliča osmansku vojsku i padišaha, ali također i daje viziju neprijatelja, zanimljivu i za povijesne studije mentaliteta.

U *tegazzulu* Mahir poštuje tematsko-stilske okvire navedenog sastavnoga dijela kaside, što se vidi i iz jednog od završnih distihona (K:XIV:31):

عجیبی قلب ماہر تیر غمندن دونسه غربالہ   کہ میل ایتمش کبی دیر لُر او ابروسی کماندارہ

*Čudno da l' je ako se srce Mahirovo u rešetou pretvara
Izgleda kao da mu se, vele, obrva ka bacaču iz luka nagnula.*

U završnom dijelu kaside Mahir govori nešto i o svom mjestu u društvu pjesnika na Dvoru, gdje se naglašava značaj na polju pisanja panegirika/medhija (K:XIV:36-37):

بنم کبی ثناخوانی طور رکن بزم عرفانده   جهان شاعر لری هب سپر اولور لؤلوی شهواره
بنم کبی بر استاد سخن پرور له نورس لر   برابر می اولور کلسه محک راست معیاره

*Dok pjevač pohvale, poput mene, stoji na skupu za irfansko tajno znanje
Svjetski pjesnici stalno bivaju mjesto gdje ostaje kraljevsko biserje*

*Sučiteljem, poput mene, koji krasnorječje poznaje, dosta novih pjesnika je
U skupini, ako kamen razlučnik dođe, mjerom originalnosti postaje.*

(15) U kasidi "Der-Sitāyış-i Sulṭān Muṣṭafā Hān Ġāzī 'Aleyhi-r-raḥmetü ve-l-güfrān" – *U slavu sultana Mustafe Hana Gazije, nek je na njegovu Božija milost i oprost* (16b-17a), s 28 distihona srećemo slično Mahirovo raspoloženje, gdje govori o tome da je sultan "primorao neprijatelja na primirje". Završava arzuhalom u kojem iskazuje želju da i on bude slavan poput "učitelja Bakija" (K:XV:21-27). Kasida "Der-Sitāyış-i Sulṭān Muṣṭafā Hān Ġāzī Der-Vaḳt-i Murūr-kerden-i der-piṣ yālī" – *U slavu sultana Mustafe Hana Gazije u vrijeme prolaska ispred Jalije* (17a-18a), s 27 distihona, slična je prethodnoj kasidi. U kasidi "Der-Medḥ-i Şehinşāh-ı A'zam-ı Sulṭān Muṣṭafā Hān-ı Mu'azzam 'aleyhi-r-raḥme" – *U pohvalu najvećeg vladara od vladara sultana Mustafe Hana Mnogo veličanog, nek je Božija milost na njega* (18a-18b), stihovi su koncipirani u formi kratkog panegirika, od svega 15 distihona. Opis proljeća više je da se ukaže na značaj *nevruza* (proljetne nove godine) nego što se ulazi u opis godišnjeg doba, tako da bi navedenu kasidu panegirik mogli nasloviti i kao "kasida *nevruzija*". Na kraju kaside u dovi se spominje i princ (şehzāde).

Od Mahirovih kasida pažnju privlači i kasida "Der-Sitāyış-i Sulṭān Muṣṭafā Hān Der-Vaḳt-i tebdīl-i mahlas" – *U slavu sultana Mustafe Hana u vrijeme promjene pjesničkoga nadjevka/mahlasa* (18b-19a). Od mahlasa sultana Mustafe II spominje se samo mahlas "Ikbali", već u prvom distihonu, a i u narednih 19 distihona tematika kaside je slična. Nemamo tačnog datuma promjene sultanskog pjesničkog mahlasa. Slijedi "Ḳasīde-içe Berāy-ı 'Arzuḥāl be-Dergāh-ı Cānib-i Ḥazret-i Sulṭān Aḥmed" – *Mala kasida povodom arzuhal-predstavke pred kapijom Visočanstva sultana Ahmeda Hana* (19a-20a), gdje se veliča sultan

Ahmed III koji je došao na vlast 1703. godine. Po stilu i sadržaju slična je kasida "Der-Sitāyiş-i Sultān Aḥmed Hān Halledallāhu Hilāfeteḥu ilā Aḥiri-z-Zemān" – *U slavu sultana Ahmeda Hana, nek Allah vječnim učini hilafet njegov do posljednjeg zemana* (20a-20b), iako se da uočiti stanovita razlika u "stiliziranoj raskošnosti" epiteta koje je Mahir Bošnjak koristio ranije. Mahirov je stil malo teži u kasidama posvećenim sultanu Ahmedu, unatoč smanjenom broju perzijskih genitivnih konstrukcija. Mahir je u vrijeme pobune i svrgnuća sultana Mustafe 1703. godine imao 54 godine i bio je dobar prijatelj svrgnutog sultana.²⁹

Osim sultanima, Mahir je pjevao kaside i drugim visokouglednicima u Carstvu. Prva od njih je kasida "Der-Sitāyiş-i Şadr-ı A'zam Süleymān Pāşā el-Merḥūm" – *U pohvalu sadriazama Sulejmana paše, merhuma* (20b-22a), spjevana u 44 distihona, prepuna slikovitih opisa bitki u kojima je Sulejman-paša učestvovao. Slično je spjevana i kasida "Der-Sitāyiş-i Vezīr-i A'zam-ı Destūr-ı Mükerrerem-i Hüseyn Pāşā el-Merḥūm" – *U slavu velikog vezira suda časnoga Husejina paše, merhuma* (22a-23a). Veliki vezir Ćuprilić Husejin-paša vodio je državu i u vrlo složenim vremenima dovođenja novog sultana na vlast. To se vrijeme donekle preslikava i u sljedećem distihonu iz Mahirova *tegazzula*:

حسد بو طبع جواهر نثار که ماهر   بو شعر تازه که داغ دل احبّادر

*Ljubomora je ovo – Mahir naravi što dragulje isijava
Ova pjesma što se تازه javlja, rana je na srcu prijatelja.*

Budući da je Mahir Bošnjak čitav svoj život bio kadija po raznim mjestima u Carstvu ili muderris po elitnim medresama u Carigradu, nije iznenađenje što je, kao i njegov rođak Sabit, pisao kaside i šejhu-l-islamima. Kasida Fejzullah-efendiji, vrlo utjecajnoj ličnosti u Carstvu ("Der-Medḥ-i Şeyḥü-l-islām Ebū Seīd-zāde Feyzullāh Efendī el-Merḥūm" – *U pohvalu šejhu-l-islamua Ebu Seidzadeu Fejzullahu efendiji, merhumu* – 23a-24a), ima 39 distihona, slično kao i kasida šejhu-l-islamua Sadiku Mehmed-efendiji ("Der-Sitāyiş-i Şeyḥü-l-islām Şādiḳ Meḥmed Efendi Sellemehullāh" – 24a-25a) koja ima 40 distihona. Dvije posljednje kaside posvećene su Aliji carskom agi u Istanbulu ("Der-Sitāyiş-i Āgā-yı Dārü-s-Se'āde 'Alī Āgā el-Mükerrerem" – 25a-26a; "Der-Sitāyiş-i Āgā-yı Müşār ileyh 'Alī Āgā-yı Dāri-s-Sa'āde" – 26a-27a).

29 Inače, sultan Mustafa je bio blag i, kako bilježe historičari, dobrotiv vladar, zaštitnik učenjaka i pjesnika. One godine kad je svrgnut sa vlasti, u Istanbulu je nestalo jako puno pjesnika. Unatoč svoj toj atmosferi, kad pobunjenici dovode mladog i još neiskusnog sultana Ahmeda, Mahir još ostaje u skupini poštovanih pjesnika na Dvoru. Čak u posljednjem stihu svoje neuobičajeno kratke kaside dodaje (K: XX:23): *Već trideset godina dovom za Državu zauzet je MAHIR / Sve dok mu nagrada ne bi ovo – stiže u sultanski dergah.*

2.2. MAHIROVI TARIHI

Iako se tarihi uglavnom promatraju s aspekta "poetizirane faktografije", pri analizi Mahirovih tariha pažnju privlači i njihova neuobičajena dužina. *Tarih o ustoličenju sultana Mustafe Hana, neka je Božija milost s njim* ("Tārīḥ-i Cülūs-i Hümāyūn-ı Sulṭān Muṣṭafā Hān 'aleyhi-r-raḥme" – 27a-27b), iz januara 1695. godine / cümāde-l-āḥara 1106. hidžretske godine, ima 24 distihona (48 stihova) i duži je čak i od nekih kasida unutar *Divana*.³⁰ Ako Mahirove tarihe uporedimo sa Sabitovim, zapaža se da je Mahir daleko više prostora posvetio porodici sultana Mustafe II. Mahir je napisao tarihe povodom rođenja obaju sultanovih sinova: Mahmuda i Mehmeda.³¹ Čak je napisao i tarihi povodom smrti žene sultana Mustafe II, sultanije Hatidže ("Tārīḥ-i Vefāt-ı Hadīce Sulṭān" – 28b). Mahirov *Tarih za dvorac Beşiktaš koji sadrži arzuhal prahu s nogu rahmetlije sultana Mehmeda Hana*³² ("Tārīḥ-i Sarāy-ı Beşiktaş Der-Žamn-ı 'Arzuḥāl be-Hākpāy Merḥūm Sulṭān Meḥmed Hān" – 29a-29b), iz 1679. godine (1090. h.g.), ima 25 distihona, dok Sabitov ima svega 5 distihona. Mahir završava navedeni tarih sljedećim distihonom:

یابدی بو قصری دیدم ماهر اکا تاریخ ایجون
ابو الفتح سلطان محمد داور ملک و ملل
(1090)

*O Mahire, kao tarih njemu, sazda ovaj dvorac oko moje
Pobjednik sultan Mehmed vladar zemlje i naroda – 1090. h. godine.*³³

Posljednji dugi tarih, od 20 distihona, jeste *Tarih o utvrđenoj brani koji je u blizini Džebel-i nura podigao rahmetli sultan Mehmed* ("Tārīḥ-i Sedd-i sedīd ki Der-Ḳurb-ı Cebel-i Nūr Merḥūm Sulṭān Meḥmed Binā-kerden Budī" – 29b-30a), 1681. godine (1092. h.g.), u blizini Mekke Časne. Povod za pravljenje brane Mahir Bošnjak objašnjava ovako (Tar:VI:12):

سیل او دکلو کلمشدی کثرت بار ائله   خال وش قالدی میانده بیت رب العلمین

*Poplava je tako silno uz kiše brojne dolazila
Poput bena u sredini bi ostala Kuća Rabul-alemina.*³⁴

Mahir uspoređuje branu sa branom Iskenderovom³⁵ (Tar:VI:15-16):

30 Po dužini podsjeća na neke Sabitove tarihe posvećene istom sultanu povodom pobjede nad austrijskom vojskom dvije godine kasnije.

31 Tārīḥ-i Vilādet-i Şehzāde-i Sulṭān Maḥmūd ibn Sulṭān Muṣṭafā Hān (27b-28a); Tārīḥ-i Vilādet-i Şehzāde-i Sulṭān Meḥmed Hān ibn Sulṭān Muṣṭafā Hān (28a-28b).

32 Radi se o sultanu Mehmedu IV.

33 Prve riječi posljednjeg Mahirovog stiha u tarihu o Beşiktašu počinju riječima "Ebu'l-fetḥ sulṭān Meḥmed ..." (Tar:IV:25), dok prvi stih tariha o Beşiktašu u *Divanu* Sabita Užičanina počinje gotovo na identičan način "Ebu'l-fetḥ-i cihān sulṭān Meḥmed ..." (K:II:1).

34 Gospodara svjetova.

35 Aleksandra Makedonskoga.

سد اسکندر کی بینادہ فرمان ایلوبوب شهرمکہ سیلدن تا اولہ محفوظ و امین

*Kao za branu Iskendera, on za gradnju izda naređenja
Da se Šehri-Mekka od poplave zaštititi i bude sigurna.*

Osim ovih navedenih podužih tariha, Mahir ima i pet kraćih tariha, od kojih vrijedi izdvojiti tarih Mehmedu Rami-paši,³⁶ kao i tarih povodom smrti Sulejmana Mezakije iz Čajniča. Radi lakše usporedbe navedenog Mahirovog tariha i tariha drugih naših divanskih pjesnika posvećenih Mezakiji, u radu ćemo ponuditi i njegovu transkripciju, kako slijedi:

تاریخ مذاقی افندی

مدد کندی و نامی قالدی باقی	جهاندن باقیء ثانی مذاقی
که نه بللی سیاق و نه سباقی	کوکل مجموعسی اولدی پریشان
یقلدی کوکلمگ طاق ورواقی	طوقندی باد فوتی کوش جانہ
یه کیم ایلر اداء طمطراقی	کیم ایلر تازہ شعره شمدی رغبت
دریغا قالمدی جای تلاقی	نه یرده جمع اولور ارباب دللر
جناندن صحبتگ آنکله باقی	دعای خیرله یاد ایله ماهر

بری کلدی دیدی تاریخ آنگ

چکلدی بزم دنیادن مذاقی (1087)

TARİH-İ MEZAKİ EFENDİ

Cihāndan Bākī-i Sānī Mezākī >

Meded gitdi ve nāmi ƣaldı bākī

Göñül mecmū‘ası oldı perīşān >

Ki ne belli siyāƣ u ne sibākī

Ʀoƣundı bād-ı fevti gūş-i cāna >

Yıƣıldı göñlümün tāƣ u revākī

Kim eyler tāze şī‘re şimdi rağbet >

Ya kim eyler edā-ı ƣımtırākī

Ne yerde cem‘ olur erbāb-ı diller >

Dirīgā ƣalmadı cāy-ı telākī

Du‘āy-ı ģayr ile yād eyle Māhir >

Cināndan şoğbetün anuñla bākī

Biri geldi didi tārīhin anuñ >

Çekildi bezm-i dūnyādan Mezākī (1087)

³⁶ Vrijedi napomenuti da je Mehmedu Ramiju tarihe pisao i Sabit Užičanin: kad je Rami postao reisu-l-kuttab 1106. h.g. (Tar:XIII) i kad je postao sadriazam 1114. h.g. (Tar:XXII).

Prijevod:

TARIH O MEZAKI-EFENDIJI

*Sa svijeta ovog, Drugi Baki – Mezaki
Ode, a ime mu vječno ostade, ah žalosti*

*Zbirka srca njegova se raspade
Da se ne zna ni mjesto ni veze riječi*

*Do dna duše mu dašak smrti stiže
I kube se i čardak srca moga sruši*

*Ko sad može poželjeti nove pjesme
I ko će izraze prekrasne sastavljati*

*Gdje će se skupiti ljudi produhovljeni
Ne ostade mjesta za sastajanje, vaj žalosti!*

*Sa hajr-dovom, o Mahire, ti spomeni
Svoj razgovor sa njim o dženetima vječnim*

*Neko dođe, tarih-pjesmu mu izreče
Sa dunjalučkoga skupa povuče se Mezaki (1087. h.g. / 1676. g.)*

2.3. MAHIROV SLOŽENI TERKIB-I BEND

Mahirov *Terkib-i bend* u slavu *padišaha visoka položaja sultana Mustafa Hana* ("Terkīb-i bend Der-Sitāyīṣ-i Pādišāh-ī ‘Ālicāh-ī Sulṭān Muṣṭafā Hān" – 30a-31a) pisan je u formi od pet bendova, sa po 16 *stihova* u svakoj "bend-strofi". Pisan je u visokom stilu panegirika sultanu Mustafi II. U njemu se također koriste izrazi/konstrukcije iz tzv. visokog dvorskog panegiričkog stila, kao što su: *pādišāh-ī baḥr u berr* (padišah mora i kopna), *ḡahramān-ī ‘asr* (junak svog vremena) i sl. Posve je očekivan i na tom mjestu pjesnički topos skromnosti, kao u bejtu:

پادشاهم پادشاهم ساگه قالمشدر الشی   ماهر بیچاره یه لطف و عنایت

*O padišahu moj, moj padišahu, navika ti ostade
Blagost i pažljivost prema Mahiru jadnome.*

2.4. MAHIROVE KRATKE MESNEVIJE

Kratke mesneviije Mahira Bošnjaka nisu ništa drugo doli panegirici pisani u formi mesneviije. Prva mesneviija *O opisu fenjera što svjetlost širi, svjetiljci noćnoj kod padišaha koji je svijetu pribježište* ("Der-Vaṣf-ī Fānūs-ī Ziyā-güster-ī Şem-‘ī Şebistān-ī Pādišāh-ī ‘Ālem-penāh" – 31b-32a) ima i neke elemente mistike u aluzijama na leptira i svijeću, skupove učenjaka kod sultana, a završava se zapravo opisom vladareva fenjera koji skuplja pjesnike:

Meclisi *hünkârîñ pür nür ola*
Bu *ķūlı Māhir* gibi *mesrūr ola* (Mes:I:18).

Vladarev skup nek pun svjetlosti bude
Poput ovog njegovog roba Mahira, nek se raduje.

U drugoj kratkoj Mahirovoj mesneviji govori se o završetku medžmue / zbirke pjesama u čast sultana Mustafe II ("İn maķāle ist ki be-*hāt*ime-i Mecnū'a *Ĥazret-i Hünkār Nūşine Bāşed*" – *Ovo su riječi za završetak medžmue, nek ih slatko ispije njegovo visočanstvo Sultan*; 32a-32b). Slijede dvije vrlo kratke mesnevije o gradnji odaje u saraju u Edirnama,³⁷ a potom i mesnevija panegirik posvećena sultanu Mustafi II.³⁸

2.5. MAHIROV TERDŽI-I BEND, MUSEMMEN

Mahirov terdži-i bend pisan je u formi musemmena ("Müsemmen-i 'Arz-ı 'Ubūdiyyet-i Firistāde Budi" – 33b-34b), remel-metru, u medžzuvv-i mahzufu, petnaestercu (*Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilātün Fā 'ilün // – * – – – * – – – * – – – * –*). Predstavlja neku vrstu arzuhala, gdje pjesnik priča o vlastitim osjećajima i problemima. Pet puta se ponavlja isti bend kao refren, a glasi:

Göz 'ucıyla 'āşıķa ki luţ ider gāhi 'itāb
Bir su'āle yer ķomaz ol ğamze-i ĥāzır cevāb

Krajičkom oka, krišom, aşiku koji povremeno ukor dozvoljava
Odgovor ni jedno pitanje taj uporni čeznutljivi pogled ne dopušta.

2.6. MAHIR – "PJESNIK MUSEDDESA"

U *Divanu* Mahira Bošnjaka nalazi se 21 museddes. Statističkom analizom poetskih vrsta dosad obrađenih rukopisnih divana na osmanskom jeziku dolazi se do zaključka da je Mahir jedan od pjesnika koji ima najviše museddesa u divanskoj poeziji na osmanskom jeziku, počev od 14. do 20. stoljeća. Slobodnije rečeno, Mahir jeste "pjesnik museddesa". Museddesi su pisani u različitim metričko-stilskim obrascima, sa različitim vrstama rimovanih suglasja, sa bendovima koji se ponavljaju (refrenski) i koji se ne ponavljaju, različite tematike i dužine. U njima prevladava lirika. Sa aspekta formalnog ustrojstva, kod Mahira se javljaju sljedeće vrste museddesa:

a) *mutekerrir museddesi* – kod kojih se redovito ponavljaju dva posljednja stiha u svakoj "bend-strofi od šest stihova"³⁹; rima tog tipa "museddesa

37 *Kitābhā-yı Oda-yı Cedīd Der-Sarāy-i Şehr-i Edirne Binā-Şode-i Bāşed* (32b) i *Der-Medĥ-i Oda* (32b-33a).

38 *Meşnevī Der-Medĥ-i Ĥazret-i Hünkār-ı Ğāzī Sulţān Muştafā Ĥān* (33a-33b). Iza ove mesnevije slijedi pjesma *Der-Vaķt-i Firistāden-i Emrdir Be-Ĥākpāy-ı Hünkār-ı Be-nazm-ı Āmede* (33b).

39 Treba napomenuti da kod Mahira nema one vrste *mutekerrir museddesa* u kojima se ponavlja samo posljednji stih, sa ustrojem shematskoga tipa – *aaaaaA bbbbbB* itd.

sa ponavljanjima” može se shematski prikazati na sljedeći način – *aaaaAA bbbbAA ccccAA ddddAA* itd. Navest ćemo, ilustracije radi, kao primjer te vrste *museddesa* dvije strofe sa ”dva ponavljuća benda” iz jednog *museddesa* u *Divanu*:

مسدس در بیان شکایت از احوال خود

نه سنجاب و نه سموره حر یصم نه حریرم وار   نه مقتون لب دلبرنه شوخ دلپذیرم وار
نه بر قصرزر اندررزنه برکهنه حصیرم وار   نه مال وجاه اسیری خود نه ملک و نه امیرم وار

نه شاه دهره منسوب نه صدرین و وزیرم وار
در مولا بکا بدر خداوند قدیرم وار

جهان باغنده هرکس بشقه درده مبتلا شمدی   کیمی جاه اهلنه بنده کمیسی آشنه شمدی
محصل نقش آخردر بودهر بی بقا شمدی   بنم کیبی دلفکارو غریبه مرحبا شمدی
نه شاه دهره منسوب نه صدرین و وزیرم وار
در مولا بکا بدر خداوند قدیرم وار

MUSEDDES ZA OBJAŠNENJE ŽALBE NA STANJE SVOJE

*Ni za smedesivim ni za gustim obrvama nisam pohlepan, nit sam zagrijan ja
Nisam sluđen usnom voljene, niti bestidnicu srce moje odobrava
Ni u dvorcu zlatnome čokot loze, ni ofucale hasure nemam ja
Ni mâla ni položaja robovskoga vlastitog, ni vlasti ni vojskovođe nemam ja*

*Ni podanika šahu vremena, ni glavnog kadiaskera, ni vezira nemam ja
Kapija Zaštitnika za me je mjesec pun – Gospodara Što-Sve-Može imam ja*
*

*U bašči svijeta svako se u drukčijemu dertu sad iskušava
Neko ljudima na položaju rob je, neko poznanik je sada
Ukratko, slika druga je ovo vrijeme što prolazno je sada
Srca ranjena i garibu, poput mene, nek je u duši prostrano sada*

*Ni podanika šahu vremena, ni glavnog kadiaskera, ni vezira nemam ja
Kapija Zaštitnika za me je mjesec pun – Gospodara Što-Sve-Može imam ja*
Mahir Bošnjak u *Divanu* ima 19 *museddesa* ”sa ponavljućim bendom”

(*mutekerrir*), odnosno 19 *museddesa* u formi *terdži-i benda* sa unutardistihonskom rimom u posljednjem ”ponavljućem bejtu” (*aaaaAA bbbbAA ccccAA ddddAA*).⁴⁰

40 To su sljedeći *museddesi*: *Müseddes* (34b-35a); *Müseddes* ki *Midḥat-ı Hünkâr-ı Yed-i Beleste* (38b); *Müseddes-i Müzeyyel Be-Midḥat-ı Ḥazret-i Hünkâr* (39a-39b); *Müseddes-i Diger Ba-fermân Be-naẓm-ı Âmede* (39b-40a); *Müseddes-i Şikâyet Âmîz* (40a-41a); *Müseddes Be-Midḥat-ı Ḥazret-i Hünkâr-ı Meddest* (41a-41b); *Müseddes-i Nevrûziyye-i Bâ-fermân Be-naẓm-ı Âmede Der-Yekşebe* (41b-42b); *Müseddes Der-Vaqt-i Âmeden-i*

b) *muzvedidž museddesi* – kod kojih se bend ne ponavlja u svakoj narednoj strofi od šest stihova/misri, te bi se mogli shematski prikazati na sljedeći način: shematski bi se navedena vrsta museddesa kod Mahira – kad se dva posljednja stiha u ”bend-strofi” rimuju – mogla prikazati na sljedeći način: *aaaaXX bbbbYY*. Ostala tri museddesa koja, također, istodobno imaju formu *terkib-i benda* pripadaju navedenoj vrsti i tipu museddesa. Ilustracije radi, navest ćemo odlomak iz jednog Mahirova muzvedidž museddesa (*Divan* 44a):⁴¹

مرثیه در حق مرحوم سلطان محمد خان بامر حضرت خنکار از دهان دی

ای فلگ ای بی ترحم جو رو عدوان ایلدگ	مجمر آسا قلبمی پرداغ سوزان ایلدگ
نارحسرتله وجودزاری بریان ایلدگ	سوزش فرقتله ایکی چشمی قان ایلدگ
نیلدگ ظالم ینه ظلم فراوان ایلدگ	
طاغیدوب جمعیم خاطر پریشان ایلدگ	
ایتدیگ اول اولطف بی ثمار ایلدگ	ویردیگ ذوق وصال غمگساری نیلدگ
انشراح اوزره کچن لیل و نهاری نیلدگ	تیره ایام ایلدگ بن بیقراری نیلدگ
آه الکنن ای فلگ قان اوستنه قان ایلدگ	
گنج فرقتده بنی دلکیر و مهمان ایلدگ	
میتلا ایتدگ بنی نار فراقه عاقبت	یانمده سینم بو سوز اشتیاقه عاقبت
بن قرار ایتدم جهانله احتراقه عاقبت	سینه می ایتدم هدف بتر مشاقه عاقبت
سندده ای چرخ فلگ یوقدر مروندن اثر	
بو جفالر تیرینه سن سینه می ایتدگ سپر	

ELEGIJA ZA RAHMETLI SULTANOM MEHMEDOM HANOM, BI PO NAREDBI VIŠOČANSTVA PADIŠAHA, IZ USTIJU NJEGOVIH

*O nebo, ah nemilosrdno, ugnjetavački i neprijateljski si postupilo
Poput kadionice srce moje puno rana sažeglo, spalilo
Vatrom čežnje bolno tijelo ko na tavi ispržilo
Srceizgarajućim rastankom oka moja dva raskrvarilo
Zulumčaru, šta učini, ti si zulum odveć veliki počinio
Moje društvo rasturivši u stanje izgubljenosti ti si doveo.*

Emr-i Selānik Der-Yekšebe Be-Nāẓm Āmede Bā-Teveffaқан Teberdār (42b-44a); Merşiyeye Der-Vefāt-ı Merhūm ve Mağfūr lehu Mehmed Hān Gāzī (46a-46b); Müseddes (47a-48a); Müseddes (48a-48b); Müseddes (48b-49a); Müseddes (49a-49b); Müseddes-i Diger (49b-50a); Müseddes Be-Hākpā-yı Hāzret-i Hunkār Firistāde Budı (50a-51a); Müseddes der-Sākız Be-yakšebe Be-Nāẓm-ı Āmede ü Firistāde şod (51a-52a); Müseddes (52a-52b); Müseddes-i Müzeyyel Be-midhat-ı Hāzret-i Hunkār (52b-53b); Müseddes Der-Beyān-ı Şikāyet Ez-Ahvāle-i Hūd (53b-54a).

41 Metar: *remel, medžzuvv-i mahzuf*, petnaesterac – *Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün* (- * - - - * - - - * - - - * -).

*

*To prvo dobročinstvo što si uradio, što si besplodnim učinio?
 Užitek dosegnuća koji si pružio, što si sa tugom udružio?
 Preko radosti širine prolaznim noć i dan što si učinio?
 U tminu dane si pretvorio, što si mene neodlučnim učinio?*

*Ah, koliko si moglo, o nebo, ti si krv na krv dodalo
 U riznici odvojenosti ti si me polomilo i ugstilo.*

*

*Izložio si me kušnjom vatre rastajanja, za kraj
 Plamte grudi moje, za plamen žudnje ove, za kraj
 Odlučih se za sagorijevanje sa ljudima, za kraj
 Za cilj uzeh grudi svoje, nevolja dovoljno je, za kraj*

*Kod tebe ni traga od dobrote nema, o kolo sudbe nebesko
 Ovoj strijeli uznemiravanja ti si opet od grudi mojih utočište sačinilo...*

2.7. TAHMISI

Među Mahirovim musammatima nalaze se i dva tahmisa na Vejsijeve gazele.⁴² Uz svaki distihon Vejsijevih dviju gazela Mahir Bošnjak je po istom metričko-stilskom obrascu napisao i dodao po svoja tri stiha (misre), gradeći tako strofe svoga tahmisa, odnosno pjesme sa strofama od po pet stihova (misri). To je zanimljiv "poetski" postupak pri kojem ne dolazi do bilo kakve izmjene tuđih stihova, koji imaju svojevrsnu funkciju "in-citata", kao što se vidi i u sljedećem primjeru (DM:51a, TGaz:1:I-V):⁴³

تخمیس غزل ویسی علیہ الرحمہ

آه اولمزسه اکر بر علم حقه سزا
 اهل محشر بکا هب خنده ایدر روزخرا
 شبهه یوقدربونی بیل ای دل زاروشیدا⁴⁴
 اهکم اولسه کرگ پوشش تابوت فنا
 خلعت پادشه و خرقةء پشمینی کدا

اولیکور مورکبی دارفناده و اخر
 صقله اسرارکی مانندهء بحر زاخر
 ادخار ایلمه دستار و سمور فاخر
 بر بهایه صاتیلور دست اجلدن آخر
 زر نشان افسر شاهان و کلاه فقرا

آلمیان روزنهءچشمنه مهر و ماهی
 صابمین ذره قدر مرد فنا فی اللهی
 اولسه کسری کبی عالی نیجه تحت و جاهی
 بر اولور کلبهء درویش ایله قصر شاهی
 آتش انداز اولیجق صاعقهء قهر خدا

42 Tahmīs-i Ġazel-i Veysī ‘Aleyhi-r-raḥmeh (51a-51a); Tahmīs-i Ġazel-i Veysī (52b-53b).

43 Tahmis je pisan u formi *kvantitativno-varijabilnog metra remel-i mahzufa* (sa po 14 ili 15 slogova).

44 U tekstu stoji riječ سیدا a treba pisati شیدا. Vjerovatno je prepisivačeva omaška.

نفس اماره بنی مجرم و ناچار ایتدی   قفس تنده دل زارمی بیزار ایتدی
معصیت ایلمده یوق بیراه اصرار [ایتدی]   سردئ باد هوا جانمزه کار ایتدی
سکا قالدی ایشمز ای کرم اسر مولا

عرش اعلا کی عبادگ سنگ ایتدکده میغ   عاصیان سینه یه ماهر کبی اوردقده تیغ
ویرلوب هرکسگ اعمالنه قطعی یرلینغ   ویسی خسته دله قدرت نطق ایتمه دریغ
اول زمانکم اوله دمبسته زبان بلغا

TAHMIS NA GAZEL VEJSIJA, NEK MU SE BOG SMILUJE

MAHIR	<i>Ah, ako nijedno moje djelo Hakku ne odgovara Čitav će se mahšer meni stalno podsmjehivat kijametskoga dana U to sumnje nema, nauči to, o srce što plačeš sluđeno od aška</i>
Vejsi	Ah-uzdahom postane li, treba pokrivač od tabuta sjedinjenja Kaftan sjajni padišaha i obična vunena hrka prosjaka
MAHIR	<i>Oprezan budi poput mrava u kući prolaznoj punoj igala Čuvaj svoje tajne što su poput mora podivljajaloga Ne preziri turbana i samurovine ponosna insana</i>
Vejsi	Po jednoj se cijeni prodaju, po drugoj iz ruke časa sudenoga Zlatnom urešena kruna padišaha i ćulah siromahâ
MAHIR	<i>Onaj koji za prozorčić svojega oka sunce i lunu ne prihvata Ne misli da je poput zrna, čestice što se u božanskom svjetlu utapa Bude li kao Kisra veliki, ah kako će nisko pasti, bez ugleda</i>
Vejsi	U jedno se pretvara koliba derviša i dvorac padišaha Grom kazne Božije, bacačem vatre postat će tada
MAHIR	<i>Duša sklona zlu od mene nepravедnika i bijednika napravi Strašni kavez srce uplakano moje nespokojnim učini U činu neposluha mjesta navaljivanju ne ostavi</i>
Vejsi	Surovost vremena zalud dušama našim korist pribavi Na tebi ostade posao naš, o plemenitosti najskrivenijeg Zaštitnika
MAHIR	<i>Visoko je prijestolje, care, dok su robovi tvoji kao magla Dok prijestupnici mač zabijaju u srce, poput Mahira Dok se daje jasna ferman-zapovijed za svačija djela</i>
Vejsi	O Vejsi, ne oduzimaj srcu razboljelom moć govora To je vrijeme kad se želi ušutkati jezik krasnorječivih retoričara.

Tahmisi Mahira Bošnjaka dobar su primjer za proučavanje citatnosti divanske poezije Bošnjaka. Naime, u Mahirovim tahmisima na gazele pjesnika Vejsija srećemo se sa zanimljivim fenomenom međutekstovnog semantičkog "nadovezivanja" stihova i većih odlomaka u cjelinu pjesme. S jedne strane imamo stabilni "intekst" citata-distihona iz gazela pjesnika Vejsija, a, s druge strane modelirane varijante stihova Mahira Bošnjaka koji predstavljaju semantički subordinirane tekstovne varijante citata iz Vejsijevog gazela, strukturirane po strogo definiranoj paradigmi citiranja u navedenoj poetskoj vrsti: *3 nova (originalna) stiha + 2 stiha (citata) iz tuđeg gazela = 5 stihova jedne strofe tahmis-i gazela*. Kao što se vidi iz gore navedenog primjera, radi se o strogo hijerarhiziranoj paradigmatškoj citatnosti, gdje su citati u *tahmisu* zapravo "intekstovi" za kodiranje teksta pjesme u cjelini. Metatekstna funkcija citata (iz gazela) u *tahmisu* temelji se ponajprije na njihovoj semantički upravljačkoj/nadređenoj funkciji u pjesmi. Mi bismo dodali – većina metatekstualnih operacija na razini teksta *tahmisa* i sličnih poetskih formi zapravo se odvija na razini stilskog postupka *imitacije pred-teksta*. Stoga, *tahmisi*, *tesdisi* i slične poetske forme u divanskoj poeziji predstavljaju forme "poetske montaže kolaža/mozaika". To, dakako, proizvodi jezičko-stilsku sličnost *predteksta* i *finalnog teksta* pjesme. Također je moguće govoriti o tzv. autorskoj "kreativnoj poetskoj metatekstualnosti" u *tahmisu*, dakako u okvirima stilskih modela epohe (kao *arhiteksta* u najširem smislu te riječi). Osobitost poetske strukture teksta Mahirova *tahmisa* na razini retoričke tekstualne analize možemo promatrati na više nivoa: *tuđi tekst* (Vejsijev gazel, kao *feno-tekst*) + *novi tekst* (Mahirov dodatak, kao *geno-tekst*) = *mozaik/simbioza – cjelina/dijaloga tekstova (feno-tekstova i geno-tekstova)*. "Tuđi govor-distih" konstruktivni je element cjeline pjesme. Nemoguće je ne uočiti stanovitu "simetričnost u uspostavi dijaloga" između tih tekstova u tekstu cjeline pjesme. Odstupanje od ovako predočenog tipa simetrije u navedenim poetskim vrstama bilo bi posve suprotno tradicionalnim uzusima divanske poetike. Ako se, pak, osvrnemo na sadržaj *tahmisa*, glavna tema pjesme uvjetovana je temom gazela. Glavna tema *gazela-predteksta* zapravo je svojevrsna *hipertema* koja se nameće kao tematsko jezgro svakog *tahmisa*. Kad G. Genette govori o tipovima transtekstualnosti, on pojam *hipertekstualnosti* objašnjava kao "svojstvo tekstova nastalih transformacijom ili imitacijom cjelovitih drugih tekstova, u kojima hipertekst obuhvaća i prenosi neki hipertekst, ali ga ne komentira" (Nirman Moranjak-Bamburać 2003:38). Kao što se metatekstualnost u književnosti često iskazuje kroz svoj žanrotvorni aspekt, tako i metatekstualni suodnos citata i novih stihova u divanskoj poeziji često utječe na nastanak novih prijelaznih oblika poetskih vrsta, u koje spada i Mahirov *tahmis-i gazel*. Slična situacija je i sa *tesdisima*, *tesbiima*, *tesminima* i sličnim poetskim vrstama.

2.8. GAZELI

Kao što se vidi iz sadržaja poglavlja "İbtidā-i Ğazeliyyāt" (DM:54-84b), Mahir je pisao gazele sa finalnom rimom na svaki grafem (harf) arapskog alfabeta, te spada u red divanskih pjesnika koji su u cijelosti kompletirali taj dio divana svojih pjesama.⁴⁵ S obzirom na opće osobitosti sadržaja teksta gazela u poglavlju "Ğazeliyyāt", treba se ukratko osvrnuti na tematsku raznolikost gazela i na autoreferencijalnu funkciju mahlasa/pseudonima u toj vrsti pjesama. U prvom gazelu, čiji je prvi stih napisan na arapskom jeziku,⁴⁶ dominantna tema je mistička ljubav gdje se Mahir poistovjećuje sa istinskim gnostikom (... Māhirā / 'Arif billāhi ider dergāh-i Ḥaḳḳa ilticā = ... *O Mahire / Ko spoznajе Boga, utočište traži pred vratima Hakka* – DM:G:I:6). I sljedeći gazel je iste tematike, premda se u nekim njegovim bejtovima javljaju i naznake ovozemaljske ljubavi (prema ženi). U ostalim Mahirovim gazelima sa "elif-rimom" tematika je uglavnom ljubavna ili mističko-ljubavna. Malo je gazela koje bismo mogli okarakterizirati kao izrazito refleksivne gazele. Uglavnom se radi o gazelima "pompeznog" *sebk-i hindi* stila. Najljepše iskazane misli u gazelu uglavnom srećemo u četvrtom ili petom distihonu. Simbolika u gazelima je prepoznatljiva. Tako, naprimjer, slavuj u divanskoj poeziji često označuje zaljublјenu osobu (ašika) i pjesnika, iako slavuj ne mora biti personificiran u svakoj pjesmi ili stihu u gazelu. O slavuju, o bulbulu, pjeva i Mahir Bošnjak u sljedećem gazelu (DM:72a):

که آتش آوردی باغه ناله و فریادگ ای بلبل	عجب کلدنی یوخسه خار دنمی دادگ ای بلبل
همان تقلیدایله اولمش فغان معتادگ ای بلبل	بنم کبی اسیر درو بجران اولمش سن سن
بوکلشنده آچلمز هیچ دل ناشادگ ای بلبل	پسندیده ایدر سه داخی کللر نغمه کی اصلا
جهانده نامراد اولسون سنگ صیادگ ای بلبل	طوتوب راغ وزغن کلزار ای سن حبس قفس قالدگ
بوکونه آه دلسوزی سکا کیم ایلدی تعلیم	
عجب ماهر ماهر میدر بلمم سنگ استادگ ای بلبل	

*Čudnovato, ili od ruže ili od trna je, mučenje tvoje, o bulbule
Zato što vatra bašču sažeže, krik i vapaj tvoj je, o bulbule*

*Ti nisi bio, poput mene, onaj što sužanj je i u teškom stanju što je
S oponašanjem odmah postaje krik što navika tvoja je, o bulbule*

45 I po formalnom ustrojstvu navedenoga poglavlja jasno se uočava nedvojbeno Mahirovo poetsko umijeće pisanja gazela na bilo koju tradicionalnu grafijsku rimu gazela u divanskoj poeziji. Čak je pisao i tzv. gazele sa teškom rimom na dad (ض) i ayn (ع), ali i one gazele koji su svakako morali uključivati arabizme u finalnoj poziciji u distihonima gazela, sa rimom na grafem/harf "sā" (ث), "hā" (ح), hā (خ), "zāl" (ذ), "tā" (ط), "zā" (ظ) i sl.

46 *Uočismo od prosvjetljenja Ljubavi, svjetlo "Početka" mi* (54a).

*Ako ruže već budu odabrane, melodiju se nikad ne odabire
U ovome ružičnjaku ne cvjeta, ne otvara se srce nesretno tvoje, o bulbule*

*Čuvajući ružičnjak na livadi i proplanku ti u sužanjstvo kaveza pade
Nek na svijetu ovom bez želje ostanu oni što te love, o bulbule*

*Ko te poduči za vrijeme današnje tom ah-uzdahu što srce razdire
Da li možda MAHIR to je, ne znam, možda učitelj tvoj on je, o bulbule.*

Kod Mahira srećemo i ostale opće motive i simbole po kojima se prepoznaje diskurs divanske poezije. Panegirički gazeli, s obzirom na ukupni poetski opus Mahira Bošnjaka, ne predstavljaju neku novinu, iako samom poglavlju "Ġazeliyyāt" daju vrlo potrebnu tematsku raznolikost, za privlačenje čitateljske pažnje. Osim o navedenim temama, Mahir pjeva i o *nevruzu* (prazniku proljeća, novoj godini), ljubavi, filozofsko-mističkim temama i sl. Gotovo u svakoj tematskoj skupini gazela kod Mahira Bošnjaka srećemo elemente "poetske originalnosti". Katkad je Mahirova misao lahka i poletna, pisana vrlo jednostavno i bez puno ukrasa, kao u sljedećem gazelu ljubavne tematike (DM:60a-b):⁴⁷

دشت غمده قیس و فرهاد آشنا بلمزنه در	رهروراه محبت رهنما بلمزنه در
دیده کحل اصفهان و توتیا بلمزنه در	دل یولکده سایه آسا خاکسار کدر سنگ
هندورومی کشت ایدر صبح و مسا بلمزنه در	دل فراق خال رخسار کله بر وادیده در
روزه داران محبت بر غدا بلمزنه در	ناسز الر عیدو صلکله شرفیاب اولمده
اول بت نورسته داخی مرحبا بلمزنه در	عالمی قیردی کچردی غمزه خونریز ایله
بربلای ناکهانیدر خطا بلمزنه در	الحدرتیر جفای شصت دلیردن کوکل
داخی اولشوخ جفاجو بددعا بلمزنه در	قصد ایدر عشاقه جورا غیاره ایلر التفات
دیر عشق ایچره کوکل قبله نما بلمزنه در	دیده دن دائم خیال ابروان اولمز جدا
	سیر قیلدم ماهر اشعارین دیمش اول سروناز
	کورمینلر آنی شعر دلکشا بلمزنه در

*Putnik namjernik staze ljubavne ne zna vodič šta je
U stepi tuge ni Kajs ni Ferhad ne znaju prijatelj šta je*

*Na putu u prašini izgubljeno, poput sjene, srce je tvoje
Oko za surmu iz Isfahana i surmali maskaru ne zna šta je*

*Srce i obraz tvoj sa crnim benom rastanka u istom usjeku je
Indiju i Rumeliju obilazeći ujutro i navečer, ne zna šta je*

*Dok sve nepodesno uz praznik susreta s tobom časnim postaje
Oni koji poste od ljubavi ne znaju prava hrana šta je*

47 Metar je *remel* petnaesterac Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn (- * - - - * - - - * - - - * -) medžzuv-i mahzuf -15.

*Pogledom što krv lije svijet do uništenja dovede
Ta ljepotica mlada za riječ "pozdrava" ne zna šta je*

*Čuvaj se, o srce, strijele uznemirenja sa dragine usne
Nevojla iznenadna, ona ne zna "pogreška" šta je*

*Ašicima patnju želi, drugima pažnju omogućuje
Još ta bestidnica mučiteljica ne zna kletva šta je*

*Iz oka odslik sa obrva stalno, izobilje ne omogućuje
U bogomolji aška srce ne zna "kibletnama" šta je*

*O Mahire, pogledah pjesme te, reče ona što se kao čempres vije
Oni što je ne vide, ne znaju šta je poezija što srce razgaljuje.*

Međutim, katkada je Mahirova misao spora i teška, bez obzira što tema ostaje gotovo ista, kao u sljedećem gazelu (DM:60a)⁴⁸:

کون دیربارک الله برکوزل ترتیب زیبار	کتاب حسن دلبرخال وخط ایله محشادر
دل عشاق اکا بر عندلیب نغمه پیرادر	رخ کلبرگ الگ بر کلستان بهار آمیز
دل ویرانه کچمز خیثندن بر تماشادر	ینه پیرانه سر بر نوجوانه مبتلا اولدم
باز لسه دیردی عالم قصهء مجنون شیدادر	سر انجامم اکر بوادیء عشق و محبتده
صاوب اغیارنا همواری ماهر بنده حاضر در	
افندم کلکسز بر عالم ایتسگ خانه تنهادر	

*Knjiga "Ljepota voljene" sa benom i crtom lica objašnjena je sa strana
Ko je vidi, kaže – Bog je blagoslovi, to je lijepi red što uljepšava*

*Lice od lista ruže sa krasnim ružičnjakom od behara što se zajedno miješa
Srce velikih zaljubljenih ašika milozvučnu melodiju slavuja uljepšava*

*Opet, poput staroga pira, zapadoh pravo u nova mladalačka iskušenja
Pri prvom pogledu – srce tugom razoreno ne prašta djela nečastiva*

*Događaji koji mene zadese u ovoj dolini aška i ljubavi sada
Ako se ispišu, reći će – svijet je poludio za pričom o udesu Medžnuna.*

*Otpuštajući ostale koji ne odgovaraju, o Mahire, i ja sam spreman sada
Efendija moj, pri dolasku, zabavu prirediš li,⁴⁹ to je tek kuća prazna.*

48 Metar *hezedež*, Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn (* --- * --- * --- * ---), sahih – šesnaesterac.

49 Stih smo doslovce preveli kako stoji u navedenom rukopisu.

Za motive u gazelima Mahir, kao što smo i ranije vidjeli, uzima poznate likove iz arapskih i perzijskih ljubavnih poema, kao što stoji i u sljedećem gazelu (DM:73a):⁵⁰

نافهء مشگ غزالى دهره ارزان ايلرم	باد أهمله نه دم زلفگ پريشان ايلرم
بن سنى برکون بو کنج غمده مهمان ايلرم	سنده کور عشاق خون آشامگ احوالن کوکل
کبش جانی کعبهء کوبکده قربان ايلرم	ايلسگ امساگ جوره کورسم عيد و صلنگ
سربصحر اووار اولان مجنونی حيران ايلرم	شویله فریاد ايليم جورکنن ای شیرین دهن
وصف جیش خطله ماهر اونخل نورسگ	
خسرو آسا بنداخى ترتيب ديوان ايلرم	

*Vjetrom svoga ah-uzdaha koliko vremena tvoj soluf ja mrsim
Miris od miska gazele za ovo vrijeme primjerenim držim*

*I ti vidi zaljubljene u crvenilo krvavo, stanja opijena čovjeka, o srce,
Jednog dana ja ću biti onaj što u ovoj riznici brige tebe ugošćujem*

*Sustegneš li se od zuluma, kad doživim bajram sjedinjenja s tobom
U kvartu u blizini Čabe ovna za otkup duše kao kurban žrtvujem*

*Tako imam želju vrisnuti zbog zuluma tvojega, o ti slatkousta
Medžnuna što je poput tajne sred pustinje, zaprepašćujem*

*Opis vojske rukopisom tvojim, o MAHIRE, ta mladica prvijenac tek stiže
Poput Husreva i ja još Divan pjesama precizno slažem, raspoređujem.*

U Mahirovim gazelima često prevladava elegijski ili filozofsko-mistički ton obraćanja čitatelju, kao što se zapaža i u sljedećem gazelu (DM:88a):

او غرايوب كاهى دل محزونى شاد ايتمز ميسن	ای صبا بو نامرادى هيچ ياد ايتمز ميسن
سويله اول غمکينى شمدي بر مراد ايتمز ميسن	برخبرويرمز مسون بدن اوروح عالمه
بو صداقتکاره جانا اعتماد ايتمز ميسن	کذب محض ايتدى بر ايکى حيله کرمولا بيلور
حمد لله عقل ور شده استناد ايتمز ميسن	شاهد مدرقدسيان دوشمز بنم عرفانمه
وار فراست سنده تميز عباد ايتمز ميسن	مذب ودين حاينى تحمين ايله سوزلر بولور
بوشکنج دردى برفتح وکشاد ايتمز ميسن	باکه دوشمز بلممک آداب عرض ودولتى
بو کداحقنده شمدي نيك آد ايتمز ميسن	بولديلر داخى بولورلر بش بترى ريب وشک
اولدر اول ملعونى برعلى جهاد ايتمز ميسن	ايتدوکى اسنادايجون باکه حسود بد لقا
	بويله قسمت ايلمش روز از لده ماهر ا
	امرو فرمان خدایه انقياد ايتمز ميسن

ادر یکشنبه ۱۳ رجب ۱۱۱۹

50 Metar remel petnaesterac Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn (- * - - - * - - - * - - - * -)
medžzuv-i mahzuf.

*O jutarnji lahore, zar ovog nesretnika uopće nećeš spomenuti
Navraćajući povremeno, srce rastuženo zar razveseliti nećeš ti*

*Zar nijedan haber donijeti nećeš, od mene toj duši učena
Reci, tome jadniku tugom skrhanome – zar sad ništa poželjati nećeš ti*

*Ako od čiste laži prevaru il' dvije učine, Gospodar to zna
Na ovog čovjeka iskrenoga, o dušo, zar se osloniti nećeš ti*

*Onaj ko se osvjedoči u mjesto meleka, neće stići do moje spoznaje
Hvala Bogu pripada, na pamet i put pravi zar se osloniti nećeš ti*

*Izdajica dina i mezheba nagađajući riječi izabire
Ti oštroumnosti imaš, zar nevjerne robove pročistiti nećeš ti*

*Ne priliči mi da ne poznajem pravila pojavna ponašanja i države
Ovaj varljivi pramen tuge zar nećeš rastvoriti i učiniti lagodnim ti*

*Oni pronadoše i još će pet gorih stvari pronaći, bez dvojbe i sumnje
O ovom prosjaku – zar ništa dobrim imenom spomenuti nećeš ti.*

*Zbog onoga što mi se pridodaje, zavidi mi pokvareni
"Dokrajči tog prokletnika", zar nećeš uzvišeni rat ti povesti*

*Tako sudba još u praiskonu, o Mahire, dosudi
Odredbi i zapovijedi Božijoj zar se nećeš pokoriti!?*

/U nedjelju 13. redžeba 1119. hidžretske godine/⁵¹
(10. oktobra 1707. godine)

Iako i u ostalim poetskim formama, kao što su kaside i tarihi, srećemo čestu upotrebu *mahlasa* (pjesničkog pseudonima), ipak pažnju privlače gazeli zbog svoje brojnosti i tematskoga okvira u kojem pjesnik biva središnjom tačkom poetske inspiracije. Tako bi se, slobodnije rečeno, moglo ustvrditi da je pjesnički *mahlas/pseudonim* ustvari, kao po pravilu, "metafizičko autoreferencijalno čvorište gazela" u divanskoj poeziji.

2.9. POGLAVLJA "MUḲAṬṬA 'ĀT" I "MÜFREDĀT"

Pjesme iz cjelina "Mukṭaṭṭa 'āt" i "Müfredāt" (DM:84b-86a) nalaze se na samom kraju Mahirovog *Divana*. Pisane su vrlo jednostavnim jezikom.

51 To je vrijeme kad Mahir Bošnjak pokušava naći stalno kadijsko mjesto gdje bi proveo ostatak službovanja, a već je bio napunio 58 godina. Navedenog datuma, nakon što je imao postavljene na mjestu kadije Rodosa, dodijeljeni su mu kadiluci oko Foče u Sandžaku Saruhan (kod Manise).

Rubaije su uglavnom ljubavnog sadržaja. Poglavlje počinje rubajjom tipičnom za diskurs vjerske lirike:

يا ربّ يولكده بني بوياں ايله   راه طلبك بنده كه آسان ايله
بيكس قومه عشقله بني هميا قيل   توفيقى هر دم بكا احسان ايله

Ya Rabb yoluñda beni pūyān eyle
Rāh-ı talebiñ bende ki āsān eyle
Bī-kes ʔoma ‘aṣṣūñla beni hempā ʔı
Tevfīṣiñi her dem baña ihsān eyle

*O Gospodaru moj, na putu Tvom ne daj da padnem u iskušenje
Ja sam rob što je na stazi onih što Te mole, podari smirenje
Ne ostavi me samog, ljubavlju Svojom uvrsti me u prijatelje
Svakog trenu meni dobrostivo darivaj iz milosti Svoje.*

Rubaija što slijedi ljubavne je tematike:

وادی محبتده عجب بی پاکز   ایینه کبی کرد کردن پاکز
بيك ساغرسرشاری داخی نوش ایتسگ   درد و الم دلبر ايله غمناکز

Vādī-i maḥabbetde ‘aceb bī-bākiz
Ayīne gibi gerd-i kederden pākiz
Biñ sāḡır-ı ser-ṣārī daḡı nūṣ itseñ
Derd ü elem-i dilber ile ḡamnākiz

*U dolini ljubavi, začudno, mi neoprezni smo
Poput ogledala od prašine tuge čisti smo
Hiljadu čaša puncijatih ako i nazdraviš
Uz dert i bol zbog drage, tuge puni smo.*

U rubajama srećemo i sličan dijaloški opis kao u anonimnim narodnim turkijama:

برکره غمکدن سکا آه ایلمدم   خاک قدمک کحل سیاه ایلمدم
ای شوخ جفاجو بو اذالر تاکی   سور مسه سنی نه وار کناه ایلمدم

Bir kerre ḡamiñdan saña āh eylemedüm
Hāk-ı ḡademūñ kuḡl-i siyāh eylemedüm
Ey ṣūh-ı cefā-cū bu ezālar tākey
Sürmese seni ne var ḡünāh eylemedüm

*Niti jednom od tuge tebi uzdah ne poklonih
Prašinu sa stopala tvoga u surmu crnu ne pretvorih
O bezobraznice zulumćaru, dok god ne krenu ovi napadi
Ni ja prema tebi nikakav grijeh što postoji neću počiniti.*

Slijedi rubajja o "Gazanami" Vusletija Ali-bega Pašića, koju smo već obradili. U pjesmi posvećenoj tajnom pisaru Bahriju Ahmed-agi (DM:85b) Mahir se hvali svojim poetskim umijećem.

دولت پادشاه عالمده   شمدی اولدم یکانهء شعرا
سوزلرم اولدی زرکبی خالص   کوره لی عالم ایجره روی وفا

Devlet-i pādišāh-i 'ālemde
Şimdi oldum yegāne-i şü'arā
Sözlerüm oldı zer gibi hāliş
Görelı 'ālem içre rüy-ı vefā

*Država i padišah, na svijetu ovome
Sad postadoh. Jedinstven u svijetu poetskome
Poput zlata čiste, pročišćene, postadoše riječi moje
Lice što isijava povjerenje u svijetu nestalnome.*

Sličan je sadržaj i ostalih pjesma. Iz dvije kratke pjesme na marginama jasno se uočava utjecaj velikih pjesnika Bakija i Zatija, koje Mahir Bošnjak ubraja u ljude "Spoznaje" koji su "uskovitali prašinu u dolini pjesništva i krasnorječja" (*tozlar qopardi vādī-i şı'r ü belāgate* – DM:85a).

Od nekih petnaestak mufredata Mahira Bošnjaka, ilustracije radi, navest ćemo samo neke (DM:85b), kako slijedi:

a)

نه گورسه بو دل میال اكا ايدر اقبال
عجبمی کولمه دیر لرسه قیغوسز آبدال

Ne görse bu dil-i meyyāl aña ider iqbāl
'Aceb mi göñlüme dirlerse Qayğusuz 'Ābdāl

*Šta god da vidi ovo srce puno želje, tomu se okreće
Čudno zar je, ako se srce moje Kajgusuz Abdalom nazove.*

b)

لیلیءحسنگ کورن ممکنمی مجنون اولمیه
داری بر دل سایه آسا ساکه مفتون اولمیه

Leylā-ı hüsnuñ gören mümkün mi Mecnün olmya
Dāri bir dil sāye-āsā saña meftūn olmya

*Onaj što vidi ljepotu Lejle, je l' moguće da Medžnunom postaje
I da ti se njeno prebivalište, srce, poput sjenke, iskreno predaje*

c)

يازمغه اوصاف حسن دلبري ماهر ينه
مردم چشمن آفتدى خامهء عنبر نثار

Yazmağa evşāf-ı ḥüsn-i dilberi Māhir yine
Merdüm-i çeşmün aqıtdı ḥame-i ‘anber-nişār

*Da opet Mahir opiše osobine ljepote voljene
Zjenicu oka proli pero što kipti amberom voljene*

3. ZAKLJUČAK

U radu smo dali kraći osvrt na *Divan* mekanskoga kadije Mahira Abdullaha efendije Bošnjaka, na osnovu rukopisa iz Süleymaniye biblioteke, zbirke *Lala İsmail – 482*. Na osnovu uvida u ukupni poetski opus Mahira Bošnjaka, opći je dojam da se radi o pjesniku izgrađenog poetskog ukusa. U kasidama Mahir preferira panegirički stil, u tarihima deskriptivni faktografsko-uzvišeni ekspresivni stil, u museddesima i gazelima lirika dominira u svojoj tematskoj razuđenosti, u rubajama je stil jednostavan, a u mufredima se jedinstvo značenja u pravom smislu ograničava na distihon (bejt). Dakle, može se slobodno govoriti o ”muretteb” (sredenom) *Divanu* Mahira Abdullaha Bošnjaka, mekanskog kadije u periodu od 1704. do 1706. godine. S obzirom na sadržaj i broj određenih poetskih vrsta, Mahira možemo opisati i kao ”pjesnika museddesa”, pošto ima jako velik broj museddesa u svom divanu, za razliku od brojnih naših divanskih pjesnika.

IZVORI (RUKOPISI)

- DM: *Dīvān-ı Māhir Bosnevī*
Süleymaniye Ktp. (Lala İsmail) – 482;
Süleymaniye Ktp. (Fatih) – 3868;
İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 744;
İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 759;
İstanbul Üniversitesi Ktp. T. 3666.
- KS: *Külliyāt-ı Sābit Bosnevī*
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ‘Məhəmməd Füzuli’ – Əlyazmalar İnstitutu. M. 25/9942.
- *Tārīh-i Enverī* (Kadi-zade, Muhammed Enverī)
Orientalni institut u Sarajevu.

LITERATURA

- Bašagić, Safvet-beg (1986) *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, Svjetlost, Sarajevo.
- Moranjak-Bamburać, Nirman (2003) *Retorika tekstualnosti*, Sarajevo.
- Nametak, Fehim (1989) *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*, Sarajevo.
- *Semendire Alay Beyi Vuslati Ali Bey, Ġazā-nāme-i Ćehrīn* (haz.: Mustafa İsen – İsmail Hakkı Aksoyak, 2003), Ankara.
- Süreyya, Mehmed (1311. h.g.) *Sicill-i Osmānī Ya ħūd Meşāhīr-i Osmāniye*, III, İstanbul.
- Von Hammer, Joseph (1979) *Historija turskog (osmanskog) carstva* (prev. N. Smailagić), Zagreb.

DIVAN PJESNIKA MAHIRA
ABDULLAHA BOŠNJAKA (1649-1710)

Sažetak

U radu se predstavlja dosad neobrađeni *Divan* pjesama Mahira Abdullaha Bošnjaka, bosanskog pjesnika s kraja 17. i početka 18. stoljeća. U *Divanu* privlači pažnju raznolikost poetskih formi. U kasidama Mahir preferira panegirički stil, u tarihima deskriptivni faktografsko-uzvišeni ekspresivni stil, u museddesima i gazelima lirika dominira u svoj svojoj tematskoj razuđenosti, u rubajjama je stil jednostavan, a u mufredima se jedinstvo značenja u pravom smislu ograničava na distihon (bejt). S obzirom na sadržaj i broj određenih poetskih vrsta, Mahira možemo opisati i kao "pjesnika museddessa", pošto se ubraja u pjesnike sa najvećim brojem museddessa u divanskoj književnosti. U poglavlju "Ġazeliyyāt" unutar Mahirova *Divana* nalaze se gazeli pisani sa rimom na svaki grafem (harf) arapskoga alfabeta, što ga uvrštava u red pjesnika koji su u pisanju gazela ispunili sve formalne zahtjeve divanske poetike. Osim toga, Mahirovi gazeli pokazuju i veliku tematsko-stilsku raznolikost. Ukratko, radi se o prilično obrazovanom pjesniku koji je uspješno ovladao jezikom i pjesničkim tehnikama pisanja poezije u aruz metru.

DĪWĀN by POET MAHIR
ABDULLAH BOSNIAK (1649-1710)

Summary

This paper presents an untreated *Diwan* of poems by Mahir Abdullah Bosniak, a Bosnian poet from the late 17th and early 18th centuries. The *Diwan* draws our attention with its diversity of poetic forms. In his qasida, Mahir prefers the panegyric style; in inscriptions – tarihs, descriptive, factual and elevated expressive style; in museddases and ghazels, lyric dominates with its thematic diversity; in rubais the style is simple, while in mufreds, the unity of meaning is limited to the couplet (beyit) in the proper sense. With regard to the content and number of certain poetic types, Mahir can be described also as a "museddes poet" as he ranks as a poet with the largest number of museddases in diwan literature. In the "Gazeliyyat" Chapter of Mahir's *Diwan*, there are ghazels rhyming with every grapheme (harf) of the Arabic alphabet, which ranks him amongst the poets who, in writing ghazels, fulfilled all formal requirements of the Diwan poetry. Additionally, Mahir's ghazels have a great thematic and stylistic diversity. In a nutshell, he is quite an educated poet, who successfully mastered the language and poetic writing techniques in aruz-metre.